

Rapport över ändringar i de nordiska avtalen efter 1 januari 1995, i synnerhet ur ett EU-rättsligt perspektiv

**Rapport över ändringar i
de nordiska avtalen efter
1 januari 1995, i synnerhet ur
ett EU-rättsligt perspektiv**

Päivi Leino-Sandberg, Liisa Leppävirta och Samuli Miettinen

Rapport över ändringar i de nordiska avtalen efter 1 januari 1995, i synnerhet ur ett EU-rättsligt perspektiv

Päivi Leino-Sandberg, Liisa Leppävirta och Samuli Miettinen

ISBN 978-92-893-4543-9 (PRINT)
ISBN 978-92-893-4544-6 (PDF)
ISBN 978-92-893-4545-3 (EPUB)
<http://dx.doi.org/10.6027/TN2016-520>

TemaNord 2016:520
ISSN 0908-6692
© Nordiska ministerrådet 2016
Layout: Hanne Lebech
Omslagsfoto: ImageSelect

Tryck: Rosendahls-Schultz Grafisk
Printed in Denmark

Denna rapport är utgiven med finansiellt stöd från Nordiska ministerrådet. Innehållet i rapporten avspeglar inte nödvändigtvis Nordiska ministerrådets synpunkter, åsikter eller rekommendationer.

www.norden.org/nordpub

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet ska stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18
DK-1061 København K
Telefon (+45) 3396 0200

www.norden.org

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	7
1. Undersökningens mål, begränsningar och metodologi.....	9
2. EU-rätten och medlemsstaternas internationella avtal.....	15
2.1 Europeiska unionens befogenheter påverkar medlemsstaternas möjligheter att ingå internationella avtal.....	15
2.2 Internationella avtal som medlemsstaterna ingått före EU-anslutningen.....	23
2.3 Särskilda frågor rörande det nordiska samarbetet i EU-rätten.....	25
3. Granskning av avtal.....	33
3.1 Allmänt.....	33
3.2 Avtal som har ändrats för att motsvara eller som kompletterar EU:s regelverk.....	35
3.3 Avtal för vilka man förhandlat om ett särskilt undantag i EU- lagstiftningen.....	45
3.4 Avtal som innehåller en allmän hänvisning till andra internationella avtal eller till EU-samarbetet.....	52
3.5 Avtal vars ingående inte verkar ha någon omedelbar koppling till EU:s verksamhet eller regelverk.....	53
3.6 Övriga avtal med relevans för undersökningens syfte.....	58
4. Slutsatser.....	61
Källor.....	67
Executive Summary.....	73
Bilaga I.....	75

Sammanfattning

Denna rapport, som har tagits fram på uppdrag av Nordiska ministerrådet, undersöker relationen mellan nordiska avtal och EU-rätten. Den fokuserar på nordiska avtal som har ingåtts eller ändrats efter 1.1.1995, det datum då Finland och Sverige gick med i EU. Rapporten strävar efter att undersöka varför dessa avtal har ändrats och, när det är relevant, ta reda på om det har varit ett direkt resultat av skyldigheter som följer av EU-rätten.

Den förteckning över avtal som använts för denna studie baseras på Nordiska ministerrådets källor, finska lagstiftningskällor, intervjuer med tjänstemän i offentlig förvaltning samt litteratur om nordiskt samarbete och EU-rätt. Därtill har underlag från Sverige använts t.ex. i fall då det är känt att material från Finland inte är komplett då Finland inte har deltagit i samarbetet i fråga. Studien refererar också till vissa kända fall av gemensam nordisk lagstiftning som har antagits efter 1.1.1995.

Europeiska Unionens exklusiva kompetens begränsar medlemsstaternas möjligheter att ingå eller upprätthålla avtal med länder som inte är medlemmar i EU och med varandra. Utvecklingen av EU-rätten kan komma att begränsa medlemsländernas externa relationer även på områden som enligt EU:s fördrag omfattas av delad kompetens. I det avseendet har det nordiska samarbetet inte fått en särskild status i relation till EU-rätten. Allt eftersom att större områden kommer att omfattas av EU-rätten minskar de nordiska ländernas möjligheter att upprätthålla eller utveckla egna gemensamma regler som avviker från EU-rätten. För att på bästa sätt trygga möjligheten att bedriva ett nordiskt samarbete bör det nordiska samarbetet beaktas vid beredningen av EU-lagstiftning.

Unionsrätten har påverkat nordiska avtal på flera sätt. Ändringar kan ha krävts på grund av att EU-rätten har kommit att reglera ett område som omfattas av ett nordiskt avtal. Avtal har också ingåtts eller ändrats för att EU-rätten ska kunna tillämpas i de nordiska länder som inte är medlemmar i EU. I vissa fall har det varit nödvändigt att införa nordiska regler som kompletterar EU:s regelverk och går utöver dess territoriella och substantiella tillämpningsområde. Därmed kräver inte EU-rätten alltid att nordiskt samarbete helt och hållet överges även om det berör ett område som regleras av Unionsrätten. I vissa fall har det varit möjligt att fortsätta att tillämpa nordiska avtal på grund av särskilda undantag i EU-rätten.

På områden som är reglerade av EU förutsätter ett fortsatt nordiskt samarbete att det i praktiken anpassas till EU-rätten. Vissa avtal innehåller endast en generell referens om att andra internationella åtaganden ska respekteras. Andra innehåller en direkt referens till en specifik EU-regel. Enligt en tredje modell ingår bestämmelser som motsvarar EU-reglerna i avtalet. Rapporten visar trots detta att i de fall där nordiskt samarbete har gett mervärde har det varit möjligt att upprätthålla detta samarbete med olika metoder.

1. Undersökningens mål, begränsningar och metodologi

Avtalet som sätter upp ramarna för det nordiska samarbetet, det vill säga samarbetsöverenskommelsen mellan Island, Norge, Sverige, Finland och Danmark (Helsingforsavtalet) undertecknades den 23 mars 1962. Enligt artikel 1 i avtalet ska de "fördragsslutande parterna [...] eftersträva att bevara och ytterligare utveckla samarbetet mellan länderna på det rättsliga, kulturella, sociala och ekonomiska området samt i fråga om samfärdseln och miljövården." Det nordiska samarbetet på dessa områden sker inom ramen för Nordiska ministerrådet. Samarbetet har under åren lett till åtskilliga mellanstatliga överenskommelser mellan de nordiska länderna som konkretiserar det. Rötterna till det nordiska samarbetet och även avtalen mellan länderna går emellertid betydligt längre tillbaka i historien än Helsingforsavtalet.

Det nordiska samarbetet inleddes före de tre nordiska länderna Danmark, Finland och Sveriges medlemskap i Europeiska unionen. EU-medlemskapet har långtgående rättsliga konsekvenser för samarbetet mellan de nordiska länderna. Syftet med den här rapporten är att på uppdrag av Nordiska ministerrådet utreda vilka metoder som har använts för att försöka fastställa förhållandet mellan de nordiska avtalen och EU-rätten efter 1995. Uppdraget från Nordiska ministerrådet omfattar de nordiska avtalen som har ingåtts eller som har ändrats efter att Finland och Sverige gick med i Europeiska unionen (efter 1 januari 1995). Det centrala målet är att utreda om de avtal som ingåtts eller de ändringar i avtalen som gjorts efter denna tidpunkt har påverkats av EU-medlemskapet eller EU-lagstiftningen. En horisontell granskning av frågan har av flera anledningar betraktats som nödvändig och aktuell i Nordiska ministerrådet.

Avgränsningen av materialet utgår från en förteckning över avtal som har förhandlats fram inom ramen för Nordiska ministerrådet som ministerrådet överlämnade och som bearbetades vidare tillsammans med Finlands utrikesministerium. Med utgångspunkt i förteckningen har man identifierat de avtal som har ingåtts eller ändrats efter 1 januari 1995 (bilaga 1). Huvudparten av de avtal som behandlats i undersökningen är i

praktiken ändringsavtal till tidigare nordiska avtal, även om de formellt sett är nya avtal. I granskningen har man dessutom utvärderat avtal som har upphävts efter den 1 januari 1995. I praktiken har samtliga dessa ersatts med nya avtal. Avtalet som har upphävts på grund av att ett nytt avtal ingåtts, behandlas i samband med granskningen av det nya avtalet.

Nordiska ministerrådets sekretariat har inte tillgång till någon systematisk dokumentation om bakgrunden till avtalsändringarna. Det huvudsakliga materialet som används i granskningen är regeringspropositioner rörande godkännande av de nordiska avtalen och deras ikraftträdande (från Finland och vid behov Sverige), som rapporten stöder sig på i de fall då man i propositionerna har tagit upp avtalets relation till EU-lagstiftningen. Denna avgränsning kan anses vara motiverad därför att EU-rätten naturligtvis behandlas mer ingående i underlagsmaterialet hos de medlemsstater som till fullo deltar i EU-samarbetet på alla politikområden. Finland är avtalspart i alla avtal som ingår i det avgränsade området för undersökningen förutom ett. Det svenska underlagsmaterialet har man särskilt använt sig av när det inte har varit möjligt att bedöma centrala aspekter med tanke på frågeställningen i undersökningen utifrån det finska materialet.

Dessutom har man använt andra officiella källor till stöd för granskningen, som exempelvis finska ministeriers föredragningspromemorior inför presentation på statsrådets allmänna sammanträde. I beredningen av rapporten har man dessutom intervjuat finska tjänstemän som ansvarar för det nordiska samarbetet på justitieministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, försvarsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utrikesministeriet, finansministeriet och miljöministeriet. I synnerhet utrikesministeriets rättstjänst har bidragit med ovärderlig hjälp i genomförandet av projektet. Via ministerierna har man försökt kartlägga av vilka anledningar det har ansetts nödvändigt att genomföra ändringar, och i synnerhet om man under förhandlingarna om de nordiska avtal som ingår i förteckningen eventuellt har tagit upp de aktuella nordiska avtalens förhållande till EU-samarbetet eller EU-lagstiftningen, även om detta inte direkt framgår av avtalet eller regeringens proposition om avtalets ikraftträdande. Rapportens författare vill framföra ett varmt tack till alla som deltagit i kartläggningsarbetet, sammanlagt cirka ett tjugotal tjänstemän, för deras entusiastiska inställning till undersökningen och för den hjälp de har bidragit med.

Det är ofrånkomligt att det faktum att huvudparten av det skriftliga materialet och intervjumaterialet för undersökningen är från Finland till viss del även återspeglas i resultaten. Infallsvinkeln från de nordiska länder som är utanför EU i det nordiska samarbetet är av princip annorlunda,

enbart av den anledningen att de inte är bundna av de EU-rättsliga kraven på samma sätt.

Syftet med granskningen av avtalen är att ge en allmän översikt över vilken inverkan medlemskapet i EU har haft på förhandlingarna om de nordiska avtalen och deras innehåll. I granskningen ingår endast avtal som ingåtts och ändringar som gjorts efter år 1995. De granskas som utgångspunkt i förhållande till det EU-rättsliga läge som rådde när avtalsändringarna gjordes.¹ Granskningen innefattar alltså inte den vidare frågan om vilka nordiska avtal som idag är förenliga med EU-lagstiftningen. Undersökningen tar heller inte upp förhållandet mellan EU-rätten och internationell rätt ur den internationella rättens perspektiv.²

När det gäller ingåendet av avtalet hänvisas i undersökningen till datumet för undertecknande av avtalet. Undertecknande av ett avtal leder inte till att avtalet omedelbart tillämpas, utan varje part vidtar de åtgärder som krävs enligt landets rättssystem för att avtalet ska kunna träda i kraft på nationell nivå. Alla de nordiska länderna tillämpar här ett så kallat dualistiskt system, enligt vilket det är två separata händelser att förbinda sig till ett fördrag och att fördraget träder i kraft. Genom att underteckna, godkänna eller ratificera ett avtal förbinder sig staten till avtalet, men tillämpningen av avtalet som en del av det nationella rättssystemet kräver åtgärder för att avtalet ska träda i kraft på nationell nivå. Det kan därför i vissa fall gå flera år mellan undertecknandet av avtalet och tillämpningen av det.

Efter år 1995 har man när det gäller vissa bestämmelser i de nordiska avtalen ansett att ingående av nya avtal som innehåller sådana bestämmelser eller en fortsatt tillämpning av gamla avtal står i strid med EU-rätten. Vissa avtal har man behövt upphäva eller ändra så att de inte längre står i konflikt med EU-rätten. I vissa fall har det lett till en minskad nordisk integration.³ Man har dock också hittat alternativ. Det nordiska samarbetet anpassar sig och tar hänsyn till utvecklingen för EU-rätten. Samarbetet har fortsatt i den utsträckning som det är förenligt med EU-rätten. I vissa fall har man även uttryckligen tagit hänsyn till fortsatt nordiskt samarbete i bestämmelserna på EU-nivå.

---

¹ I granskningen har man för tydlighetens skull bestämt sig för att främst använda begreppen "Europeiska unionen" och "EU-lagstiftningen" oberoende av vid vilken tidpunkt avtalet ingicks. Begreppen "Europeiska gemenskapen" eller "EG-rätten" används inte, trots att en del av de regelverk som ingår i granskningen är från tiden innan Lissabonfördraget trädde i kraft.

² För närmare information om detta, se Klabbars, Jan (2009), i synnerhet s. 139, 178–183.

³ Exempelvis Jänterä-Jareborg, Maarit 2015, med hänvisning till EU-domstolens avgöranden i mål C-435/06 "C" och C-523/07 "A".

I frågor som ingår i EU:s exklusiva befogenhet är förhandlingar om ett undantag till bestämmelserna som antas i EU också det enda sättet att fortsätta tillämpningen av ett nordiskt avtal. Finland, Sverige och Danmark kan inte tillsammans uppnå kvalificerad minoritet i EU-rådet och på det sättet förhindra majoritetsbeslut från att fattas på EU-nivå. Endast på några av EU:s politikområden, som exempelvis familjerätt, tillämpas fortfarande konsensuskravet. Även om frågan om hänsynen till nordiska arrangemang inom EU-rätten formellt faller utanför det område som är föremål för undersökningens uppdrag, har den en betydelse i bedömningen av växelverkan mellan de nordiska avtalen och EU-lagstiftningen som helhet. Därför behandlas frågan i korthet under avsnitt 2.3. I granskningen har emellertid inte systematiskt utretts de delar av EU:s regelverk som man har ansökt om något slags nordiskt undantag från, om undantaget inte hänför sig till en ändring av ett nordiskt avtal. En mer omfattande granskning av denna typ av lagstiftning skulle kunna vara ändamålsenlig i eventuella tilläggsutredningar. I samband med sammanställningen av rapporten har man även i tillämpliga delar granskat behandlingen av nordiska avtal i EU-domstolen.

I samband med kartläggningssarbetet har även observerats andra frågeställningar, som formellt ligger utanför uppdraget men som i sak är jämförbara. Det handlar exempelvis om avtal som ingåtts utan medverkan av Nordiska ministerrådet men som gäller de nordiska länderna, som den nordiska arresteringsordern. Även gemensam lagberedning utan bindande internationellt avtal är kännetecknande för det nordiska samarbetet.⁴ Då ingås inget separat mellanstatligt avtal mellan länderna trots den gemensamma beredningen, utan varje land inför nationella bestämmelser som delvis bygger på den gemensamma beredningen. Till dessa hör exempelvis den nordiska samarbetslagen om verkställighet av domar vid brottmål (Finlands författningsförsamling nummer 326/1963). I rapporten behandlas i korthet även dessa frågor i den mån som det är motiverat med tanke på rapportens allmänna frågeställningar. Även dessa nationella bestämmelser ska utvärderas i förhållande till medlemsstatens eventuella EU-rättsliga skyldigheter, trots att det formellt inte handlar om effekterna av EU:s externa befogenhet. EU-domstolen har uttryckligen i målet "C" bedömt en situation i vilken en bestämmelse som beretts gemensamt av de nordiska länderna, som ingår i Finlands lagstiftning, ingick i tillämpningsområdet för en EU-förordning. Enligt EU-domstolen kunde

---

⁴ Mer om samarbetet hittar man exempelvis i Abrahamsson, Olle "Det nordiska lagstiftningssamarbetets framtid i ett EU-perspektiv" *Svensk Juristtidning* 2001; Mattson, Dag "Nordiskt samarbete i EU i praktiken", *Svensk Juristtidning* 2001.

man inte tillämpa denna nationella bestämmelse eftersom den stod i strid med EU-förordningen.⁵

I den mån det är relevant har man i undersökningen uppmärksammat de nordiska ländernas olika ställning i förhållande till EU, det vill säga till att Norge och Island inte är medlemmar i EU, men trots detta är förbundna till en del av EU-lagstiftningen genom avtalet om det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet). Danmarks särskilda ställning har att göra med att Danmark gick med i EU tidigare än Sverige och Finland samt med specialarrangemang på vissa områden på fördragsnivå som är relevanta för innehållet i de nordiska avtalen. Danmark deltar som utgångspunkt inte i samarbetet inom området för frihet, säkerhet och rättvisa.⁶ Danmark deltar inte heller fullt ut i den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik.⁷ Det centrala målet för många av de nordiska arrangemangen efter 1995 har varit att möjliggöra ett gemensamt regelverk i de nordiska länderna och på det sättet utöka tillämpningen av EU:s regelverk till samtliga nordiska länder inklusive Grönland och Färöarna.

I andra avsnittet i undersökningen kartläggs i enlighet med uppdraget de nordiska avtalens referensram i EU-rätten, i synnerhet effekten av EU:s befogenheter på medlemsstaternas möjligheter att ingå internationella avtal, avtal som medlemsstaterna ingick innan EU-medlemskapet och på hur EU-rätten tar hänsyn till det nordiska samarbetet på fördragsnivå samt i EU-lagstiftningen. I avtalsgranskningen i tredje avsnittet beskrivs bakgrunden till avtalsändringarna och rättsliga medel för att hantera förhållandet mellan EU-rätten och de nordiska avtalen. I slutledningarna beskrivs i korthet utvecklingen under de senaste tjugo åren och möjliga framtidsutsikter. Undersökningen har genomförts på Erik Castrén-institutet vid Helsingfors universitet sommaren 2015 under docent Päivi Leino-Sandbergs ledning. Doktorand jur. mag., SVK Liisa Leppävirta har ansvarat för begränsningen av undersökningen samt för avtalsgranskningen. Jur. dr. Samuli Miettinen skrev det första utkastet till rapportens andra avsnitt.

---

⁵ Mål C-435/06, punkt 66.

⁶ Se protokollet som är en bilaga till Lissabonfördraget N:r 22 (EUT C 326, 26.10.1912, s. 47–390) s. 299.

⁷ Se protokollet om Danmarks ställning som är en bilaga till Amsterdamfördraget (EUT C 340, 10.11.1997, s. 1–144) s. 101.

2. EU-rätten och medlemsstaternas internationella avtal

2.1 Europeiska unionens befogenheter påverkar medlemsstaternas möjligheter att ingå internationella avtal

Allmänt

När en stat ansluter sig till EU förlorar den befogenheten att ingå internationella avtal i den utsträckning som EU-rätten ger EU exklusiv befogenhet att ingå sådana. Eftersom EU-rätten är dynamisk förändras förhållandet mellan EU:s och medlemsstatens befogenheter i och med att EU-rätten utvecklas. EU-medlemsstaternas avtalspraxis visar att medlemsstaterna fortsätter att ingå avtal även i sitt eget namn när det inte finns något hinder för det i EU-rätten.⁸ I vissa fall lägger medlemsstaterna in klausuler i sina internationella avtal som ger EU-rätten företräde om det senare uppstår konflikter mellan dem på grund av hur EU-rätten utvecklats.

EU-rätten fungerar på ett annat sätt än ett internationellt avtal som i regel förutsätter nationella förfaranden för implementering.⁹ Enligt en etablerad EU-rättslig tolkning förbigår en EU-bestämmelse den nationella bestämmelse som står i strid med den.¹⁰ EU:s befogenheter bygger på grundfördragen: i synnerhet på Fördraget om Europeiska unionen (FEU) och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) men även till exempel på medlemsstaternas anslutningsavtal.¹¹ I grundfördragen fastställs befogenheterna som medlemsstaterna har gett EU.

EU-rättens inverkan på medlemsstaternas internationella avtal är stark. I sina inbördes relationer är EU:s medlemsstater (Finland, Sverige och Danmark) skyldiga att följa EU-rätten¹² och kan inte hänvisa till ett

---

⁸ Se exempelvis Klabbars 2009, s. 211–223, där man behandlar Finlands avtal som EU-medlem under fem år.

⁹ Se Jääskinen, Niilo "Internationella normer i nordisk rätt" *Europarättslig Tidskrift* 2005, s. 521 om det misslyckade försöket att införa det dualistiska systemet även i EES-avtalet.

¹⁰ Mål 6/64 *Costa mot ENEL*.

¹¹ Konsoliderade versioner EUT C 326, 26.10.2012, s. 13–390 och EUT C 326, 26.10.2012, s. 47–390.

¹² Mål 10/61, *kommissionen mot Italien*.

internationellt avtal även om det också innefattar tredje part.¹³ EU-rätten tillämpas även på privata parter vars rättigheter enligt tidigare internationella avtal påverkas av senare EU-avtal eller -lagstiftning.¹⁴

Tolkningen av EU-rätten är till stor del Europeiska unionens domstols uppgift.¹⁵ EU-domstolen avgör också, oftast genom överträdelseförfarande som kommissionen initierat, huruvida en medlemsstat har brutit mot sina skyldigheter som medlem.¹⁶ Om frågan om EU-rättens betydelse kommer upp i nationell domstol ska den nationella domstolen be EU-domstolen om ett förhandsavgörande om tolkning av EU-rätten.¹⁷ I EU-domstolens förhandsavgöranden har man efter 1995 behandlat några ärenden i vilka man har utvärderat på vilket sätt ett nordiskt avtal påverkar tolkningen av EU-rätten.¹⁸

EU-rätten förpliktar medlemsstaternas domstolar att tolka nationell rätt i enlighet med EU-rätten i så stor utsträckning som möjligt.¹⁹ Om tolkningen inte gör det möjligt att uppnå ett slutresultat enligt EU-rätten förpliktar EU-rätten de nationella förvaltningsmyndigheterna och domstolarna att ge EU-rätten företräde i de fall då EU-rätten står i konflikt med den nationella lagstiftningen.²⁰

Det är kommissionens uppgift att övervaka tillämpningen av EU-fördragen. Om det nordiska samarbetet ser ut att stå i konflikt med EU-rätten kan kommissionen inleda ett förfarande i syfte att säkerställa att medlemsstaten agerar på ett sätt som är förenligt med EU-rätten.²¹ Den inofficiella fasen i förfarandet, det så kallade EU Pilot-förfarandet, ger medlemsstaterna och kommissionen en möjlighet till ett inofficiellt förfarande under vilket man bedömer huruvida medlemsstatens agerande är förenligt med EU-rätten. Ett sådant förfarande har inletts i åtminstone ett mål som rör ett nordiskt avtal.²² Kommissionen har även möjlighet att väcka

---

¹³ Mål 34/79 *R mot Henn och Darby*; Mål 121/85 *Conegate mot HM Customs and Excise*; Mål 286/86 *Deserbais*, punkt 18; de förenade målen C-241/91 P och 242/91 P *RTE och ITP mot kommissionen* punkt 84 och C-147/03 *kommissionen mot Österrike* punkt 73. Klappers 2009 s. 125, fotnot 30.

¹⁴ Mål 812/79 *Burgoa* och mål C-157/91 *Levy*.

¹⁵ Se FEUF artikel 267 samt giltighetspresumtion i målet 314/85 *Foto-Frost*.

¹⁶ Se FEUF artikel 258-260.

¹⁷ Se mål C-283/81 *CLFIT*, punkt 16-20.

¹⁸ Se mål C-50/05, *Nikula* samt mål C-319/02 *Manninen*, i vilka man behandlar effekten av avtalet om undvikande av dubbelbeskattning av inkomst och förmögenhet mellan de nordiska länderna på tolkningen av EU-rätten. Se även mål C-389/99 *Rundgren*, i vilket man behandlar betydelsen av tillämpningen av en viss bestämmelse i den nordiska konventionen om social trygghet i tolkningen av EU:s förordning om social trygghet.

¹⁹ Se mål C-106/89 *Marleasing* och om begränsningar mål C-103/05 *Pupino*.

²⁰ Se mål 6/64 *Costa mot ENEL*, mål 106/77 *Simmenthal* punkt 21-24, mål 103/88 *Costanzo*. Tillämpad på det nordiska samarbetet mål "C" C-435/06, punkt 57.

²¹ Se allmänt http://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/index_fi.htm

²² EU Pilot 5247/13/MARK om erkännande av yrkeskvalifikationer hos personal inom hälso- och sjukvårdsbranschen. Målet gick inte längre än den inofficiella fasen. Se närmare under avsnitt 3.2.

tal om fördragsbrott i EU-domstolen.²³ Vidare i processen svarar medlemsstaten på kommissionens motiverade yttrande, enligt vilket medlemsstaten misstänks för att ha brutit mot EU-rätten. Om kommissionen efter att ha fått svaret anser att medlemsstaten ändå har brutit mot sina skyldigheter kan den vid behov väcka talan i EU-domstolen.²⁴ I samband med utredningsarbetet har det inte framkommit situationer i vilka kommissionen skulle ha drivit talan om fördragsbrott i EU-domstolen på grund av en misstanke om att ett nordiskt mellanstatligt avtal skulle ha brutit mot EU-rätten.

Det bör dock observeras att bara en bråkdel av de bestämmelser vars förenlighet med EU-rätten skulle kunna ifrågasättas går till avgörande i EU-domstolen. Kommissionen har ingen skyldighet att väcka talan om fördragsbrott.²⁵ Mellan 2010 och 2014 väcktes talan i EU-domstolen i genomsnitt 61 gånger om året.²⁶ Cirka 10 procent av fall avgjorda 2010–2014 ledde till friande dom.²⁷ Sammanlagt 151 gånger har man väckt talan mot Sverige, Finland och Danmark sedan länderna blev medlemmar och fram till 2015.²⁸ Det är mycket sällan som överträdelseförfarandet eller talan gäller medlemsstaternas internationella avtal och att de står i strid med EU-rätten.²⁹

Eftersom det enbart är EU-domstolen som enligt fördragen på ett bindande sätt kan tolka EU-fördragen, i den mån det inte finns någon rättspraxis, är förenligheten med EU-rätten rättsligt olöst.

Medlemsstaterna har enligt EU-rätten skyldighet att sträva efter att avlägsna motstridigheter mellan de internationella avtal de ingår och EU-rätten. Motstridigheter kan uppstå enbart på grund av att avtalet försätter medlemsstaternas medborgare i en ojämlig ställning. Artikel 18 i FEUF förbjuder diskriminering på grund av nationalitet. Därför kan de avtal som förbättrar ställningen för nordiska medborgare utan att ge motsvarande rättigheter även till andra EU-medborgare utgöra ett brott mot EU-rätten.³⁰

---

²³ Se artikel 258 i FEUF samt om eventuella böter till följd av fördragsbrott FEUF artikel 260(2) och 260(3).

²⁴ Medlemsstaten kan även inleda motsvarande förfarande. Att talan väcks på det sättet är mycket ovanligt.

²⁵ Mål 247/87 *Star Fruit mot kommissionen*, punkt 11.

²⁶ Se Court of Justice of the European Union, Annual Report 2014, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-03/en_ra14.pdf s. 61–62.

²⁷ *ibid*, s. 71.

²⁸ *ibid*, s. 84. Jämför med landet med den högsta siffran, Italien, mot vilket det väckts talan om fördragsbrott 641 gånger åren 1954–2014.

²⁹ Undantag är bilaterala investeringsavtal, exempelvis mål C-118/07 *kommissionen mot Finland*; mål C-249/06 *kommissionen mot Sverige* och Open skies-domarna, exempelvis mål C-469/98 *kommissionen mot Finland*; mål C-468/98 *kommissionen mot Sverige*; mål C-467/98 *kommissionen mot Danmark*, i vilka senare EU-lagstiftning tillåter att dylika avtal ingås i strid med EU-domstolens tidigare tolkningar av bestämmelserna.

³⁰ Förhållandet mellan förbudet mot diskriminering på grund av nationalitet och principen om likabehandling av nordiska medborgare diskuteras ingående i rapporten Stoor, Håkan "Översyn av den nordiska kon-

EU:s centrala befogenheter: exklusiv befogenhet, delad befogenhet och stödjande befogenhet

EU har endast de befogenheter som medlemsstaterna har gett EU genom fördragen. Enligt artikel 5 i FEU ”ska varje befogenhet som inte har tilldelats unionen i fördragen tillhöra medlemsstaterna”. Kategorin av befogenhet som EU har fått enligt grundfördragen på olika politikområden avgör vilken inverkan den har på medlemsstatens befogenhet. Därmed inverkar EU:s befogenheter på om medlemsstaterna kan ingå internationella avtal. De kan även påverka vilken typ av avtal som kan ingås.

EU har tre huvudsakliga befogenheter som beskrivs i artikel 2 i FEUF: exklusiv befogenhet, delad befogenhet och stödjande befogenhet.³¹ EU har ytterligare några befogenheter utöver dessa som inte ingår i denna kategorisering.³² I artikel 3 i FEUF anges de områden inom vilka EU har exklusiv befogenhet. Dessa är tullunionen; fastställandet av konkurrensreglerna för en fungerande inre marknad; penningpolitiken i de medlemsstater som har euron som valuta; bevarande av havets biologiska resurser som en del av den gemensamma fiskeripolitiken samt den gemensamma handelspolitiken. EU har på dessa områden även exklusiv befogenhet att ingå avtal med tredje land. På områdena med exklusiv befogenhet enligt punkt 1 i artikel 2 i FEUF ”får endast unionen lagstifta och anta rättsligt bindande akter medan medlemsstaterna får göra detta själva endast efter bemyndigande från unionen eller för att genomföra unionens akter”. Detta gäller även avtal som ingås med tredje land. Exklusiviteten i EU:s externa befogenhet behandlas närmare i ett separat avsnitt nedan.

På områdena med delad befogenhet kan både EU och medlemsstaterna ha lagstiftande makt. Enligt artikel 2 punkt 2 i FEUF ”får unionen och medlemsstaterna lagstifta och anta rättsligt bindande akter på detta område. Medlemsstaterna ska utöva sin befogenhet i den mån som unionen inte har utövat sin befogenhet. Medlemsstaterna ska på nytt utöva sin befogenhet i den mån som unionen har beslutat att inte längre utöva sin befogenhet”. I artikel 4 i FEUF finns det en uppräkningslista av områdena med delad befogenhet.³³ Listan är inte uttömmande, men den innehåller

---

ventionen om socialt bistånd och sociala tjänster”, januari 2015, s. 24–36. Bakgrunden till principen om lika-behandling av nordiska medborgare behandlas närmare i avsnitt 3.1. nedan i samband med beskrivningen av Helsingforsavtalet.

³¹ Dessutom fastställs samordningen av medlemsstaternas ekonomiska politik och sysselsättningspolitik samt den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken separat i artikel 2 i FEUF.

³² Se FEUF artikel 5.

³³ Artikel 4 i FEUF: ”Unionen och medlemsstaterna ska ha delade befogenheter på följande huvudområden:

- a) Inre marknaden.
- b) Socialpolitik, i fråga om aspekter som anges i detta fördrag.
- c) Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning.
- d) Jordbruk och fiskeri, med undantag av bevarandet av havets biologiska resurser.

de huvudsakliga områdena för delad befogenhet. På vissa områden med delad befogenhet preciseras det i fördragen att EU:s befogenheter inte utesluter en medlemsstats agerande.³⁴

I protokoll nr 25 rörande tillämpning av delad befogenhet, som genom Lissabonfördraget bifogades till EU:s fördrag, preciseras det också att när EU vidtar åtgärder på ett visst område omfattar tillämpningsområdet för denna befogenhet emellertid endast de delar som styrs av unionsakten i fråga och omfattar således inte hela området.³⁵ Delad befogenhet ska tillämpas i enlighet med subsidiaritetsprincipen.

I artikel 6 i FEUF räknar man upp de så kallade stödjande befogenheterna. De är a) skydd för och förbättring av människors hälsa, b) industri, c) kultur, d) turism, e) utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott, f) civilskydd och g) administrativt samarbete. På dessa områden ska unionen "ha befogenhet att vidta åtgärder för att stödja, samordna eller komplettera medlemsstaternas åtgärder, dock utan att ersätta deras befogenhet på dessa områden". Enligt punkt 5 i artikel 2 i FEUF får "unionens rättsligt bindande akter som antas på grundval av bestämmelserna i fördragen för dessa områden [...] inte omfatta någon harmonisering av medlemsstaternas lagar och andra författningar". Med tanke på hur de stödjande befogenheterna är beskaffade är det föga troligt att bestämmelserna om stödjande befogenhet skulle ge EU exklusiv extern befogenhet. Denna fråga tas dock inte uttryckligen upp i fördragen. Tolkningen av vad som omfattas av EU:s stödjande befogenhet respektive delade eller exklusiva befogenhet är ibland svår bland annat därför att de akter som är godtagbara inom områdena för den stödjande befogenheten kan påverka även andra typer av utövande av befogenheter inom EU.³⁶ Exempelvis kulturavtal mellan två medlemsstater har konstaterats gå emot några av

---

e) Miljö.

f) Konsumentskydd.

g) Transport.

h) Transeuropeiska nät.

i) Energi.

j) Området med frihet, säkerhet och rättvisa.

k) Gemensamma angelägenheter i fråga om säkerhet när det gäller de aspekter på folkhälsa som anges i detta fördrag."

³⁴ Artikel 4(3) och 4(4) i FEUF: "När det gäller forskning, teknisk utveckling och rymden ska unionen ha befogenhet att vidta åtgärder, bland annat att besluta om och genomföra program, men utövandet av denna befogenhet får inte leda till att medlemsstaterna hindras från att utöva sina befogenheter. När det gäller utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd ska unionen ha befogenhet att vidta åtgärder och en gemensam politik, men utövandet av denna befogenhet får inte leda till att medlemsstaterna hindras från att utöva sina befogenheter."

³⁵ Se även mål C-114/12 *kommissionen mot rådet*, punkt 73.

³⁶ Se exempelvis skydd av hälsa och den inre marknaden, mål C-380/03 *Tyskland mot Europaparlamentet och rådet*, i vilket lagstiftning till skydd för hälsan och för förebyggande av rökning godkändes med stöd i inre-marknadslagstiftningen, och därmed förbigick begränsningarna för stödjande befogenhet på hälsoområdet.

bestämmelserna i EU-rätten, då det möjliggjorde diskriminering av arbetstagare baserat på nationalitet i strid med fördragen.³⁷

Om de samarbetsområden som anges i Helsingforsavtalet ("rättsliga, kulturella, sociala och ekonomiska området samt i fråga om samfärdseln och miljövården") placeras inom ramverket för EU:s befogenheter kan man konstatera att EU har delad befogenhet inom det rättsliga samarbetet, men att fördragen begränsar den till vissa frågor, exempelvis frågor om gränsöverskridande situationer. Frågor om trafik och miljöskydd hör till EU:s och medlemsstaternas delade befogenhet. Befogenheten inom bildning är främst en stödbefogenhet. När det gäller sociala frågor och på det ekonomiska området är fördelningen av befogenheter i större utsträckning föremål för tolkning, och exempelvis socialskyddet har reglerats på EU-nivå i vissa frågor, medan vissa andra frågor anses höra till de nationella befogenheterna. I praktiken har frågan om vilken befogenhet det handlar om en central betydelse i utvärderingen av vilka konsekvenser de bestämmelser som godkänns av EU får för det nordiska samarbetet.

Exklusiva externa befogenheter på områden med delad befogenhet

Enligt artikel 3(2) i FEUF har endast EU i tre fall som definieras på olika sätt befogenhet att ingå avtal med tredje land. EU har exklusiv befogenhet att ingå internationella avtal

"[1] om ingåendet av avtalet föreskrivs i en unionslagstiftningsakt eller om [2]ingåendet är nödvändigt för att unionen ska kunna utöva sin befogenhet internt eller i den mån ingåendet kan påverka gemensamma regler eller [3] ändra räckvidden för dessa."

EU:s befogenhet att ingå avtal med tredje part kan avgöras av ett uttryckligt förordnande eller oftare av hur EU-lagstiftningen ser ut. Om det finns EU-bestämmelser för de ärenden som det planerade avtalet rör, utvärderas avtalets eventuella inverkan på dessa med utgångspunkt i en konkret

---

³⁷ Mål 235/87 *Matteucci mot Communauté française de Belgique*, i vilket ett avtal på kulturområdet mellan Belgien och Tyskland från år 1956 gav förtur till stipendier för medborgare i avtalsländerna framför medborgare i andra medlemsstater. Det ansågs gå emot principen om icke-diskriminering i förordningen om fri rörlighet för arbetstagare, när den sökande var en arbetstagare från en annan medlemsstat än de som ingick i avtalet. Jfr mål C-3/91 *Exportur mot LOR och Confiserie du Tech*, i vilket det konstaterades att EU inte hade befogenhet på det immaterialrättsliga området och därmed att avtalet mellan Frankrike och Spanien från år 1973 om skyddade namn på produkter inte gick emot EU:s inre marknadslagstiftning; begränsningen till följd av avtalet var motiverad med stöd i artikel 36 i FEUF om grund för rättfärdigande.

helhetsbedömning och jämförelse av avtalet och EU-bestämmelserna utifrån det aktuella fallet.³⁸ Om EU har exklusiv extern befogenhet på områden med delad befogenhet beror på hur EU har utövat sin befogenhet. EU:s externa befogenhet på politikområden med delad befogenhet är i princip exklusiv i den mån som det internationella avtalet kan påverka gemensamma regler eller ändra räckvidden för dessa. Därmed kan EU ha exklusiv befogenhet även på områden som i princip hör till områdena för delad befogenhet och därmed utesluta att medlemsstaterna ingår avtal med tredje part. Denna regel, som främst härrör ur EU-domstolens rättspraxis enligt målet *ERTA*³⁹ har i vissa fall getts relativt långtgående tillämpning: exklusiv befogenhet uppstår redan när EU-bestämmelserna "till största delen täcker" området som avtalet mellan medlemsstaten och tredje part gäller. Medlemsstaterna ska även ta *framtida* tillstånd för EU-rätten i beaktande när det gäller EU-rättens förhållande till ingående av nya internationella avtal med tredje land.⁴⁰

På vissa områden ger EU-lagstiftningen uttryckligen EU befogenhet att ingå ett internationellt avtal.⁴¹ Även i detta fall är EU:s befogenhet exklusiv och medlemsstaten kan inte ingå ett dylikt avtal. Vidare har man i rättspraxis godkänt EU:s befogenhet i situationer då "ingåendet är nödvändigt för att unionen ska kunna utöva sin befogenhet internt".⁴² Det avviker från *ERTA*-bestämmelsen som beskrivs ovan bland annat genom att det inte fanns någon EU-intern lagstiftning på området överhuvudtaget.

EU-rätten gör det möjligt för EU att befullmäktiga medlemsstaterna att använda befogenheterna för EU:s egen räkning.⁴³ I vissa fall har EU-lagstiftaren befullmäktigat medlemsstaterna att agera i frågor som hör till

---

³⁸ EU-domstolens yttrande 1/13 *Haagkonventionen*, punkt 74; mål C-114/12 *kommissionen mot rådet*, punkt 74; EU-domstolens yttrande 1/03 *Luganokonventionen*, punkt 124–126.

³⁹ Mål 22/70, *kommissionen mot rådet (ERTA)*.

⁴⁰ Se exempelvis mål C-205/06 *kommissionen mot Österrike*; ovan nämnda mål C-118/07 *kommissionen mot Finland* och C-249/06 *kommissionen mot Sverige* samt yttrande 1/03 *Luganokonventionen*, punkt 124–126.

⁴¹ Se förteckningen över exempel, exempelvis EU-domstolens yttrande 1/94 *WTO-avtalet*, punkt 80 och 93–94.

⁴² EU-domstolens yttrande 1/76 *Rhens vattentrafik* punkt 3–4; yttrande 2/92 *OECD*, punkt 32. EU-domstolen har emellertid avböjt att införa denna befogenhet enbart på grund av befogenheten rörande den inre marknaden enligt artikel 114 i FEUF eller den så kallade flexibilitetsklausulen enligt artikel 352 i FEUF. Se yttrande 1/94 *WTO-avtal*, punkt 101 och närmare under punkt 88–89.

⁴³ Se exempelvis förordning (EU) nr 1219/2012 om bilaterala investeringsavtal (EUT L 351, 20.12.2012, s. 40–46), som man i och med Lissabonfördraget fastställde skulle omfattas av EU:s exklusiva befogenhet. Före Lissabonfördraget fanns samma tematik även på andra områden: Rosas, Allan "The Status in EU Law of International Agreements Concluded by EU Member States" *Fordham International Law Journal* 2011, med hänvisning till förordningarna rörande mekanismer för ingående av avtal på det civilrättsliga området (EG) nr 662/2009 (EUT L 200, 31.7.2009, s. 25–30) och (EG) nr 664/2009 (EUT 200, 31.7.2009, s. 46–51) och förordningen om förhandling om luftfartsavtal (EG) nr 847/2004 (EUT L 157, 30.4.2004, s. 7–17) efter de så kallade Open skies-domarna.

EU:s exklusiva befogenhet eller att ingå avtal i frågor som ingår i EU:s exklusiva externa befogenhet bland annat av den anledningen att området redan till stor del regleras av EU-rätten.⁴⁴

EU:s exklusiva externa befogenhet är en central fråga när man funderar över samarbetsmöjligheter under Nordiska ministerrådet. En EU-medlemsstat får inte upprätthålla eller ingå nya avtal om EU har exklusiv befogenhet att ingå internationella avtal. Tillämpningen av kriterierna i artikel 3(2) i FEUF kräver i praktiken en bedömning från fall till fall, god kännedom om EU-rätten samt en tolkning av i vilka situationer avtalet skulle kunna förändra räckvidden för de gemensamma bestämmelserna.

Även om EU explicit har befogenhet eller lagstiftning på området som ger stöd till en implicit befogenhet hindrar det inte alltid medlemsstater från att agera. Om EU-lagstiftningen inte på ett uttömmande sätt reglerar alla frågor kan medlemsstaterna komma att behålla sin egen externa befogenhet. EU-lagstiftningen kan exempelvis förbehålla möjligheten för medlemsstaterna att ingå internationella avtal eller harmonisera endast en del av den rättsliga fråga som medlemsstaterna och tredje land vill behandla i sitt avtal,⁴⁵ eller ha så kallad minimiharmonisering, som medlemsstaterna kan avvika från under vissa villkor.⁴⁶ I det fallet kan det vara möjligt för medlemsstaterna att ingå internationella avtal som går längre än miniminivån som fastställts i EU-rätten. Då hindrar regelverket inte nödvändigtvis medlemsstater från att upprätta mer detaljerade normer som är i harmoni med detta regelverk. Därför kan det för en medlemsstat i EU även på dessa områden vara möjligt att, utan att hindras av regeln i artikel 3(2) i FEUF, upprätthålla eller ingå nya avtal med tredje land.

Det behövs emellertid ingen direkt motstridighet mellan avtalet och EU:s regelverk för att medlemsstaten ska mista sin delade externa befogenhet till förmån för EU.⁴⁷ Det centrala är huruvida avtalet är konsekvent i linje med skyldigheterna i EU-rätten. En bedömning av konsekvensen är i slutändan en uppgift för EU-domstolen.

---

⁴⁴ EU-domstolen konstaterade i sitt *Lugano-yttrande 1/03* att EU hade fått exklusiv befogenhet att ingå internationella avtal med tredje land av samma typ som Luganokonventionen i frågor som påverkar bestämmelserna i förordning (EG) nr 44/2001 (Bryssel I) om domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar på privaträttens och handelsrättens område. Efter det bemyndigade Europeiska unionens råd genom en förordning emellertid medlemsstaterna att använda denna befogenhet och skapade samtidigt en mekanism med förhandsmeddelande som användes för att meddela kommissionen om avtalsändringar. Se ovan nämnda förordningar på det civilrättsliga området (EG) nr 662/2009 och (EG) nr 664/2009.

⁴⁵ Se exempelvis förordningen om de sociala trygghetssystemen (EG) nr 883/2004 (EUT L 166, 30.4.2004, s. 1–123).

⁴⁶ Se yttrande 2/91 *ILO*, punkt 13–21. Se exempelvis direktivet om fri rörlighet 2004/38 (EUT L 158, 30.04.2004 s. 0077–0123), vars bestämmelser till stora delar är minimiharmonisering.

⁴⁷ EU-domstolens yttrande 1/13 *Haagkonventionen*, punkt 86; mål C-114/12 *kommissionen mot rådet*, punkt 71–72; yttrande 1/03 *om Luganokonventionen*, punkt 131; yttrande 2/91, *ILO*, punkt 25–26.

Principen om lojalt samarbete i internationella relationer

EU:s och medlemsstaternas utnyttjande av befogenheter styrs ur EU-rättsligt perspektiv även av principen om samarbete känd som lojalitetsprincipen. Medlemsstaterna ska i sina relationer med tredje land följa principen om ett lojalt samarbete med EU och de andra medlemsstaterna i EU.⁴⁸ EU-domstolen har hänvisat till lojalitetsprincipen i fall då en medlemsstat har agerat i frågor som faller inom EU:s befogenhet utan bemyndigande från EU.

I mål C-246/07 kommissionen mot Sverige handlade det om ett internationellt avtalssystem som föll inom området för delad befogenhet mellan EU och medlemsstaterna. Sverige hade ensidigt föreslagit att en ny kemisk förening skulle läggas till i Stockholmskonventionen 2001. Det var en avvikelse från den gemensamma strategi som rådet hade godkänt, enligt vilken man inte skulle föreslå att föreningen skulle läggas till. Enligt EU-domstolen hade Sverige brutit mot lojalitetsprincipen i artikel 10 i tidigare FEG, för situationen kunde äventyra principen om enhet i EU:s och medlemsstaternas internationella representation samt försvaga deras förhandlingsposition gentemot övriga parter i konventionen.⁴⁹

2.2 Internationella avtal som medlemsstaterna ingått före EU-anslutningen

Artikel 351 i FEUF: internationella avtal som ingåtts före anslutningen

Europeiska unionens fördrag behandlar medlemsstaters internationella förpliktelser enligt avtal som ingåtts före anslutningen till EU på ett annat sätt än sådana som uppkommit efter att medlemsstaten anslutit sig.⁵⁰ Medlemsstater kan fortsätta att ingå nya internationella avtal i den mån som dessa är förenliga med EU-rätten och EU:s externa befogenhet. Efter anslutningen kan medlemsstaterna emellertid inte utöva sådana befogenheter som hör till EU.

I fördragen godkänns uttryckligen i viss mån att internationella avtal som ingåtts före anslutningen fortsätter att vara i kraft.⁵¹ Enligt artikel 351 i FEUF:

---

⁴⁸ Artikel 4(3) i FEUF. För mer om ämnet, se exempelvis Klamert, Marcus 2014.

⁴⁹ Mål C-246/07 *kommissionen mot Sverige*, punkt 104.

⁵⁰ För exempel på fördelningen, se exempelvis Klabbars 2009 s. 115–149 och s. 175–226.

⁵¹ Se Klabbars 2009 s. 115–149 (tidigare avtal) och 175–226 (avtal som ingåtts efter medlemskapet); om den nordiska praxisen s. 203–205. För avtal som ingåtts före medlemskapet se även Koutrakos, Panos 2015 s. 321–350.

”De rättigheter och förpliktelser som följer av avtal som ingåtts före den 1 januari 1958 eller, för stater som senare ansluter sig, före tidpunkten för deras anslutning mellan å ena sidan en eller flera medlemsstater och å andra sidan ett eller flera tredjeländer ska inte påverkas av bestämmelserna i fördragen.

I den mån dessa avtal inte är förenliga med fördragen ska den eller de berörda medlemsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att undanröja det som är oförenligt med fördragen. Medlemsstaterna ska vid behov bistå varandra i detta syfte och i förekommande fall inta en gemensam hållning.

Vid tillämpning av sådana avtal som avses i första stycket ska medlemsstaterna beakta att de fördelar som varje medlemsstat beviljar enligt fördragen utgör en integrerad del av upprättandet av unionen och härigenom är oskiljaktigt förbundna med upprättandet av unionens institutioner, med överlämnandet av befogenheter till dessa och med beviljandet av samma fördelar av alla övriga medlemsstater.”

Enligt EU-domstolen förbinder sig inte EU själv till de anslutna staternas internationella förpliktelser.⁵² Medlemsstaterna förbinder sig att se till att avtalet blir förenligt med EU-rätten, men artikel 351 i FEUF och rättspraxisen som bygger på den klargör att avtalen i fråga inte automatiskt blir ogiltiga. Om motstridigheten mellan det tidigare avtalet och EU-rätten är tydlig ses det som medlemsstatens skyldighet att ändra eller säga upp avtalet.⁵³ I rättspraxisen har artikel 351 i FEUF tolkats så att målet med bestämmelsen är att i enlighet med principer för internationell rätt precisera att tillämpningen av fördraget inte påverkar den aktuella medlemsstatens skyldighet att respektera tredje lands rättigheter som härrör ur tidigare avtal och uppfylla egna motsvarande förpliktelser.⁵⁴ Medlemsstaterna kan med vissa förbehåll behålla internationella avtal som ingåtts före EU-medlemskapet som inte står i konflikt med EU-rätten. Hänvisningen till fördragen i artikel 351(2) i FEUF är vilseledande snäv; medlemsstaternas internationella avtal måste också vara förenliga med sekundärlagstiftningen som följer av EU-fördragen.⁵⁵ Artikel 351 i FEUF omfattar inte avtal som senare ändras till väsentliga delar. Det mest välkända allmänna exemplet är de så kallade Open skies-avtalen. De avtalen byggde till stor del på internationella avtal som ingåtts före EU-anslutningen, som granskades när medlemsstaterna anslöt sig till EU. I EU-domstolens *Open skies*-dom hamnade till och med sådana bestämmelser som man inte förhandlade om på nytt utanför tillämpningsområdet för artikel

---

⁵² Se exempelvis mål C-366/10 *Air Transport Association of America and Others*, punkt 61–70.

⁵³ Se mål C-203/03 *kommissionen mot Österrike*, punkt 57–64 samt mer omfattande *Koutrakos* 2015, s. 332–334.

⁵⁴ Mål 812/79 *AG mot Burgoa*, punkt 8.

⁵⁵ Så exempelvis i mål 170/98 *kommissionen mot Belgien*.

351 i FEUF.⁵⁶ De delvis förnyade avtalen är med utgångspunkt i artikel 351 i FEUF helt nya och står därför utanför dess tillämpningsområde.⁵⁷

I vissa EU-rättsakter fastställs en uttrycklig övergångsperiod för att ta bort tidigare förpliktelser som går emot nya EU-regler. Om det inte finns någon övergångsbestämmelse måste de delar som står i konflikt med EU:s regelverk i de internationella avtal som medlemsstaterna är förbundna till ändras när EU-bestämmelserna träder i kraft.⁵⁸ Om detta inte är möjligt har EU-medlemsstaten skyldighet att säga upp det internationella avtalet som står i strid med EU-rätten.⁵⁹ Upphävande inom ramen för avtalets egna förfaranden för upphävande anses i rättspraxisen tillräckligt ur EU-rättslig synpunkt.⁶⁰ Domarna betraktas inom litteraturen som problematiska för EU:s och dess medlemsstater med tanke på deras folkrättsliga skyldigheter.⁶¹

2.3 Särskilda frågor rörande det nordiska samarbetet i EU-rätten

Finland och Sverige gick med i Europeiska unionen år 1995 (FördrS 102–103/1994). Danmark har varit medlem i Europeiska unionen ända sedan år 1973. Som konstaterats ovan kan Finland, Sverige och Danmark i egenkap av EU-medlemsstater inte tillämpa nordiska avtal mellan sig på ett sätt som står i strid med EU-rätten. Artikel 351 i FEUF kan endast åberopas i förhållande till tredje land, som i detta sammanhang innefattar EES-länderna (Norge och Island).

---

⁵⁶ Jämför med mål C-467/98 *kommissionen mot Danmark*, punkt 34, samt generaladvokat Tizzanos förslag till avgörande, punkt 112; Mål C-466/98 *kommissionen mot Storbritannien*, punkt 29.

⁵⁷ Klabbers 2009 s. 135; Klabbers, Jan "Moribund on the Fourth of July? The Court of Justice on Prior Agreements of the Member States" (2001) 26 *European Law Review*, s. 187.

⁵⁸ Hur snabbt och hur är fortfarande en tolkningsfråga: Mål C-170/98 *kommissionen mot Belgien* punkt 40; liksom de förenade målen C-171/98, C-201/98, C-202/98 *kommissionen mot Belgien och Luxemburg*, i vilka man ansåg att detta skulle ske "omedelbart" när EU-rätten hade trätt i kraft. Jfr. Koutrakos 2015 s. 323–324, enligt vilken det endast gäller förordningen om sjötrafik (EEG) nr 4055/86 (EUT L 378, 31.12.1986, s. 1–3), som det handlade om i ovan nämnda fall.

⁵⁹ Mål C-170/98 *kommissionen mot Belgien*, där Belgien och Luxemburg hade underlåtit att uppfylla sina medlemskyldigheter för att de inte hade ändrat ett tidigare ingånget internationellt avtal som stod i strid med den senare förordningen 4055/86. Se punkt 42, i vilken det konstateras att medlemsstaterna har skyldighet att säga upp avtalet i fråga. I mål C-62/98 *kommissionen mot Portugal* handlar det om en liknande situation.

⁶⁰ Mål C-203/03 *kommissionen mot Österrike*, i vilket EU-domstolen ansåg att uppsägningstiden på tio år i Internationella arbetsorganisationens avtal skyddade avtalsparterna och att det därmed inte var nödvändigt att säga upp avtalet med omedelbar verkan enbart för att det stod i strid med EU-rätten (punkt 62–64).

⁶¹ Se Klabbers 2009 s. 138–139, som kritiserar denna utgångspunkt därför att EU åberopar sin egen interna rätt för att undvika en skyldighet i internationell rätt i strid med artikel 27 i Wienkonventionen.

Varken fördraget om upprättandet av Europeiska unionen eller fördraget om Europeiska unionens funktionssätt innehåller några uttryckliga allmänna bestämmelser om det nordiska samarbetet. Situationen är en annan när det gäller exempelvis samarbetet mellan de tre medlemsstaterna i Beneluxområdet, som regleras separat i FEUF⁶² och begränsas till situationer då deras inbördes integration är förenlig med unionens verksamhet och främjar målen för den gemensamma marknaden.⁶³ Det finns även bestämmelser om Förenade kungarikets och Irlands särskilda ställning i fördraget, i synnerhet när det gäller ländernas gemensamma resezon (Common Travel Area). Förenade kungariket och Irland deltar i princip inte i Schengensamarbetet.⁶⁴

I Finlands och Sveriges EU-anslutningsavtal finns det inga bestämmelser rörande det nordiska samarbetet. Däremot kom avtalsparterna ut med en gemensam förklaring nr 28 om nordiskt samarbete:

”De avtalslutande parterna registrerar att Sverige[...] och Finland som medlemmar av Europeiska unionen avser att fortsätta sitt nordiska samarbete, både inbördes och tillsammans med andra länder och territorier, i full överensstämmelse med gemenskapsrätten och andra bestämmelser i Maastrichtfördraget.”

EU-domstolen har i sin rättspraxis betonat att förklaringen inte i sig garanterar det nordiska samarbetet en sådan särställning som vissa andra regionala lösningar har i de mer bindande fördragstexterna. Domstolen har hänvisat till att det nordiska samarbetet enligt förklaring nr 28 ska bedrivas på ett sätt som innebär att man följer EU:s lagstiftning.⁶⁵

Vissa områden som ingår i medlemsstaternas förvaltning har också en viss särställning i EU-rätten. Ålands ställning definieras i protokoll nr 2 till Finlands, Sveriges och Österrikes anslutningsfördrag, särskilt när det

---

⁶² Artikel 350 i FEUF: ”Bestämmelserna i fördragen ska inte hindra förekomsten och genomförandet av de regionala unionerna mellan Belgien och Luxemburg samt mellan Belgien, Luxemburg och Nederländerna, i den mån syftena med dessa regionala unioner inte uppnås genom tillämpning av fördragen.”

⁶³ Se även mål C-473/93 kommissionen mot Luxemburg, punkt 42–43: ”syftet med artikel 233 i fördraget är att undvika att tillämpningen av gemenskapsrätten får till resultat att unionen mellan Benelux-länderna upplöses eller att dess utveckling hindras. Denna bestämmelse innebär således att de tre berörda medlemsstaterna har rätt att tillämpa gällande regler inom ramen för sin union med avvikelse från gemenskapsbestämmelserna, i den mån som denna union har kommit längre vad gäller genomförandet av den gemensamma marknaden.” Jfr exempelvis yttrande 2/91 ILO, punkt 13–21, där det var tillåtet att tillämpa lösningar som gick längre än unionens minimireglering i förhållande till tredje land.

⁶⁴ När det gäller den gemensamma resezonen se protokoll 20 till Lissabonfördraget (EUT C 326, 26.10.2012, s. 47–390) s. 293 rörande Förenade kungariket och Irland. När det gäller Schengensamarbetet har även de nordiska länderna egna särskilda bestämmelser, se närmare nedan och under avsnitt 3.3.

⁶⁵ Se mål C-435/06 ”C”, punkt 63–64.

gäller beskattning och markägande. Färöarna förblev utanför EU i samband med Danmarks anslutningsfördrag.⁶⁶ Grönland har efter 1985 varit ett område utanför EU, där man endast tillämpar specialbestämmelser som associerad med EU.⁶⁷ De nordiska avtalen har också i praktiken varit ett sätt att utvidga EU:s lagstiftning så att den även omfattar de områden som regleringarna annars inte skulle beröra.⁶⁸

Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och Schengenområdet

Alla de nordiska länderna, inklusive de som inte är medlemmar i EU, ingår i det europeiska ekonomiska samarbetsområdet som ingicks år 1994 mellan EU, Island, Norge och Liechtenstein.⁶⁹ Det omfattar de fyra friheterna på den inre marknaden, konkurrensregler samt vissa anslutande frågor som ingår i EU:s lagstiftningsåtgärder. Enligt artikel 120 i EES-avtalet är huvudregeln att avtalet har företräde framför andra internationella avtal som medlemsstaterna har förbundit sig till på samma område, om inget annat avtalats. Inre marknadslagstiftningen ska tillämpas på samma sätt på Island och i Norge som i Finland, Sverige och Danmark och därför även följas i relationerna mellan dessa EES-länder. I artikel 121(a) i EES-avtalet finns det en uttrycklig bestämmelse rörande det nordiska samarbetet: bestämmelserna i avtalet hindrar inte samarbete inom ramen för det nordiska samarbetet i den utsträckning som ett sådant samarbete inte hindrar EES-avtalets goda funktion.⁷⁰

Schengensamarbetet inleddes utanför Europeiska unionen som ett avtal och ett samarbete mellan regeringarna. Schengenregelverket anslöts till unionslagstiftningen i form av ett protokoll som bifogades till Amsterdamfördraget om att Schengenregelverket skulle bli en del av Europeiska unionen.⁷¹

---

⁶⁶ Se artikel 355(5)(a) i FEUF.

⁶⁷ Se avtalet med Grönland 1984, Treaty amending, with regard to Greenland, the Treaties establishing the European Communities (EUT L 29, 1.2.1985, p. 1–7), numera FEUF artikel 198–204, för Grönlands del särskilt artikel 204 i FEUF.

⁶⁸ För exempel på denna typ av avtal, se avsnitt 3.2 och avtalet om en gemensam nordisk arbetsmarknad för vissa personalgrupper inom hälso- och sjukvård.

⁶⁹ Se även Wenander, Henrik 2014, s. 49–59 samt Stoor, Håkan, "Översyn av den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster" (Norden, 2015).

⁷⁰ EES-avtalet innefattar även en gemensam förklaring nr 22 om förhållandet mellan EES-avtalet och övriga relevanta internationella avtal: "The EEA Agreement shall not affect rights assured through existing agreements binding one or more EC Member States, on the one hand, and one or more EFTA States, on the other, or two or more EFTA States, such as among other agreements concerning individuals, economic operators, regional cooperation and administrative arrangements, until at least equivalent rights have been achieved under the Agreement." Se även RP 95/1992 rd.

⁷¹ Amsterdamfördraget (EUT C 340, 10.11.1997, s. 1–144) s. 93.

Samtliga nordiska länder är medlemmar av Schengenkonventionen som senare integrerats i EU-rätten.⁷² Danmark deltar emellertid inte nödvändigtvis till fullo i implementeringen av de nya Schengenbestämmelserna. Gränskontrollerna mellan de nordiska länderna hade dock tagits bort genom ett nordiskt avtal långt innan Schengensamarbetet inleddes.

När man övervägde anslutning till Schengenavtalen, som då fortfarande ingåtts utanför referensramen för EU-rätten, var man tvungen att beakta de nordiska ländernas olika rättsliga lösningar i förhållande till Europeiska unionen. Finland, Sverige och Danmark kunde som EU-medlemmar ansluta sig till Schengenkonventionen, men inte Norge och Island. Å andra sidan var även den nordiska passunionen i kraft. I regeringspropositionen om Finlands anslutning till Schengenkonventionen konstateras det att man inte ville upphöra med det etablerade nordiska samarbetet, men att man å andra sidan såg det som en risk att de nordiska länderna blev isolerade och hamnade utanför utvecklingen av unionen om man var utanför Europeiska unionens system.⁷³ De nordiska länderna förhandlade tillsammans om villkoren för anslutning till Schengenområdet så att man kunde behålla den nordiska passunionen.⁷⁴

Hänsyn till det nordiska samarbetet i EU-bestämmelserna

När en fråga regleras av EU-rätten är rörelseutrymmet för "nordiska speciallösningar" beroende av bestämmelserna i EU:s sekundärlagstiftning, som gör det möjligt att fortsätta med det nordiska samarbetet. Man har också i praktiken kunnat fortsätta med det nordiska samarbetet genom att uttryckligen ta hänsyn till det i EU-lagstiftningen så att medlemsstaterna har fått "lov" att tillämpa speciallösningar. I sekundärlagstiftningen kan man som relevanta aspekter för denna undersökning identifiera två olika sätt som har använts för att ta hänsyn till det nordiska samarbetet i Europeiska unionens lagstiftning

1. undantag som har krävt att det nordiska avtalet ändras för att motsvara EU-lagstiftningen
2. undantag som medfört att tillämpningen av det nordiska avtalet har kunnat fortsätta som sådant.

---

⁷² Se protokoll nr 19 om Schengenregelverket som en del av Europeiska unionen samt Danmarks särställning även i detta avseende, protokoll nr 22 om Danmarks ställning (EUT C 326, 26.10.2012, s. 47–390) s. 290 och 299.

⁷³ RP 20/1998 rd, s. 7–8.

⁷⁴ Se närmare under avsnitt 3.3 nedan.

Dessutom har man i Europeiska unionen genom två förordningar godkänt ett särskilt system för EU-auktorisering, med vars hjälp en medlemsstat kan auktoriseras att ingå eller ändra avtal med tredje land i vissa frågor som ingår i EU:s exklusiva befogenhet.⁷⁵ Av dessa förordningar är förordning 664/2009 om det familjerättsliga området relevant för det nordiska samarbetet, eftersom konventionen om indrivning av underhållsbidrag (FördrS 7/1963) och konventionen om äktenskap, adoption och förmynderskap (FördrS 20/1931) hör till förordningens tillämpningsområde.⁷⁶ Detta innebär att om man skulle behöva ändra dessa konventioner måste de undergå ett förfarande för förhandsanmälan och auktorisering enligt förordningens bestämmelser. Mekanismen för ingående av avtal är ett särskilt system som endast gäller frågor som uttryckligen anges i förordningen.

Ett vanligare sätt att beakta det nordiska samarbetet i EU:s regelverk är genom att i EU-lagstiftningen införa antingen allmänna undantag för internationellt samarbete eller specifika undantag för det nordiska samarbetet. Undantagen har haft två olika sorters effekt. I EU-lagstiftningen har man uttryckligen gjort det möjligt att tillämpa det nordiska avtalet istället för EU:s regler åtminstone när det gäller förordningen om underhållsbidrag.⁷⁷ Ett undantag med motsvarande effekt, men som inte enbart

---

⁷⁵ Se ovan nämnda förordningar på det civilrättsliga området om mekanismerna för ingående av avtal (EG) nr 662/2009 och (EG) nr 664/2009.

⁷⁶ Förordning 664/2009 förutsätter att avtalet underställs kommissionens mekanism rörande förhandsmeddelande och auktorisering i de fall då medlemsstaterna vill förhandla om avtalet, som helt eller delvis ingår i "rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet i den mån som dessa frågor ingår i gemenskapens exklusiva befogenhet."

⁷⁷ Artikel 69(3) i förordningen om underhållsstöd (EG) nr 4/2009 (EUT L 7, 10.1.2009, s. 1–79) definierar förhållandet mellan förordningen och det nordiska avtalet på följande sätt: "Denna förordning ska inte hindra tillämpningen av konventionen av den 23 mars 1962 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående indrivning av underhållsbidrag för medlemsstater som är bundna av konventionen med hänsyn till att den konventionen, när det gäller domars erkännande, verkställbarhet och verkställighet, tillhandahåller a) enklare och snabbare förfaranden för verkställighet av domar om underhållsbidrag och b) rättshjälp som är förmånligare än den som föreskrivs i kapitel V i denna förordning. Svaranden får dock inte på grund av tillämpningen av den konventionen berövas det skydd som erbjuds enligt artiklarna 19 och 21 i denna förordning."

begränsar sig till de nordiska avtalen, har antagits åtminstone när det gäller förordningen om delgivning av handlingar⁷⁸ och bevisupptagning.⁷⁹ Det gemensamma för dessa undantag är att man i dem gör det möjligt att göra upp avtal som ytterligare förenklar eller underlättar det förfarande som avses i EU-lagstiftningen. Man kan alltså betrakta det som att undantagen främjar målen i EU:s regelverk genom att låta samarbetet mellan de nordiska länderna gå längre än vad som krävs enligt EU-lagstiftningen. Logiskt sett motsvarar detta principerna för ett närmare samarbete mellan Beneluxländerna, som nämnts ovan.

En separat kategori från ovanstående utgörs av sådana undantag i EU-lagstiftningen som möjliggör en tillämpning av nordiska avtal, men trots vilka man ändå har behövt ändra ett nordiskt avtal. I dessa fall har det vanliga varit att man trots undantaget har varit tvungen att revidera det nordiska avtalet så att bestämmelserna i avtalet innehållsmässigt motsvarar bestämmelserna i EU-rätten. Dessa avtalsändringar behandlas mer i detalj under avsnitt 3.3.

Undantagslösningarna är betydelsefulla för frågeställningen i undersökningen, då de i praktiken har gjort det möjligt att fortsätta tillämpningen av ett nordiskt avtal i någon form mellan de nordiska länderna. Undantagens utformning varierar i omfattning. Vissa av undantagen gör det möjligt att tillämpa det nordiska avtalet i sin helhet, medan vissa endast gör det möjligt att tillämpa en del i avtalet istället för EU-lagstiftningen. EU:s domstol har i sitt förhandsavgörandemål "C" tolkat ett undantag från tillämpningen av den nordiska äktenskapskonventionen i Bryssel IIa-förordningen.^{80,81} Den nordiska lagstiftningen hade harmoni-

---

⁷⁸ Ett undantag enligt förordningen om delgivning av handlingar (EG) nr 1393/2007 (EUT L 324, 10.12.2007, s. 79–120) hänvisar inte särskilt till de nordiska länderna eller samarbetet mellan de nordiska länderna, men gör det möjligt att effektivisera förfarandena. Enligt artikel 20(2) och 20(3) i förordningen: "2. Denna förordning skall inte hindra enskilda medlemsstater från att bibehålla eller ingå avtal eller arrangemang för att påskynda eller förenkla översändningen av handlingar, förutsatt att dessa är förenliga med denna förordning. 3. Medlemsstaterna skall till kommissionen översända: a) en kopia av de avtal eller arrangemang som ingås mellan medlemsstaterna enligt punkt 2 samt utkast till sådana avtal eller arrangemang som de avser att sluta och b) uppgift om uppsägning eller ändringar av dessa avtal eller arrangemang."

⁷⁹ Artikel 21 i förordningen om bevisupptagning (EG) nr 1206/2001 (EUT L 174, 27.6.2001, s. 1–24): 2. Denna förordning skall inte hindra medlemsstaterna från att bibehålla eller ingå avtal eller överenskommelser mellan två eller flera medlemsstater för att ytterligare underlätta och förenkla bevisupptagning, så länge dessa är förenliga med denna förordning. 3. Medlemsstaterna skall till kommissionen översända: a) en kopia av de avtal eller överenskommelser som bibehålls mellan medlemsstaterna enligt punkt 2 senast den 1 juli 2003, b) en kopia av de avtal eller överenskommelser som ingåtts mellan medlemsstaterna enligt punkt 2 och utkast till avtal eller överenskommelser som de avser att ingå, samt c) uppgift om hävande eller ändring av dessa avtal eller överenskommelser."

⁸⁰ Förordning (EG) nr 2201/2003 (EUT L 338, 23.12.2003, s. 1–29).

⁸¹ Undantaget i förordningen behandlas närmare i granskningen av ändringarna i äktenskapskonventionen under avsnitt 3.3.

serats både med hjälp av mellanstatliga avtal och gemensam nordisk lagstiftning. I förordningen nämndes undantaget endast i förhållande till det egentliga mellanstatliga avtalet.⁸² Enligt EU-domstolen kunde man inte tillämpa den nationella bestämmelsen som ingår i den gemensamma nordiska lagstiftningen eftersom den stod i strid med förordningen.⁸³ Undantaget rörande det mellanstatliga avtalet som införts i förordningen skulle tolkas snävt, så att det inte omfattade det nordiska samarbetet som inte ingick i det mellanstatliga avtalet.⁸⁴ Utgående från domen kan man dra den slutsatsen att det finns anledning att vara noggrann i upprättandet av undantagen, för som undantag till huvudregeln tolkas de sannolikt mycket snävt.

---

⁸² Enligt artikel 59(2)(a) i förordningen har "Finland och Sverige [...] rätt att avge en förklaring om att konventionen av den 6 februari 1931 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, tillsammans med slutprotokollet till den konventionen, skall gälla, helt eller delvis, i förbindelserna mellan dem, i stället för bestämmelserna i denna förordning. Sådana förklaringar skall bifogas denna förordning och offentliggöras i Europeiska unionens officiella tidning. Dessa medlemsstater kan när som helst återkalla förklaringarna, helt eller delvis".

⁸³ Mål C-435/06, punkt 66.

⁸⁴ *ibid*, punkt 60–61.

3. Granskning av avtal

3.1 Allmänt

Nedan behandlas i detalj de mellanstatliga avtal som ingåtts mellan de nordiska länderna eller ändrats efter den 1 januari 1995. Först behandlas Helsingforsavtalet, som utgör grunden för det nordiska samarbetet, varefter avtalen har delats in i fyra olika kategorier. Dessa är:

1. Avtal som har ändrats för att motsvara eller som kompletterar EU-lagstiftningen.
2. Avtal för vilka man förhandlat om ett särskilt undantag i EU-lagstiftningen.
3. Avtal som innehåller hänvisningar till internationellt samarbete eller EU-samarbetet.
4. Avtal vars ingående eller ändring inte verkar ha någon omedelbar koppling till EU-lagstiftningen.

I slutet av avsnittet behandlas några andra avtal som visat sig faktamässigt intressanta i samband med kartläggningen, trots att de egentligen faller utanför ramen för undersökningen.

I en del av avtalen har man använt flera olika sätt att inordna förhållandet mellan det nordiska avtalet och EU-samarbetet, vilket innebär att en del av avtalen ingår i flera olika kategorier. Samarbetet inom EU har i flera av avtalen fungerat som mall för det nordiska samarbetet. De respektive nordiska ländernas olika ställning i relation till Europeiska unionen blir centralt i flera av avtalen.

Samarbetsavtalet mellan Island, Norge, Sverige, Finland och Danmark (Helsingforsavtalet)

Det grundande avtalet, det vill säga samarbetsavtalet, som beskrivs i början av rapporten, sätter upp ramarna för det nordiska samarbetet. Det har ändrats vid flera tillfällen efter 1962. De senaste ändringarna ger på en allmän nivå en bra bild av växelverkan mellan det nordiska samarbetet och EU-samarbetet.

Med anledning av att de nordiska länderna anslöt sig till EES-avtalet ändrades det nordiska samarbetsavtalet med ett ändringsavtal den 18 mars 1993. Det man ansåg som viktigt med EES-avtalet var förutom en ny dimension för det nordiska samarbetet även att man måste hitta nya arbetsmetoder och särskilda fokusområden för det nordiska samarbetet.⁸⁵

Att Finland och Sverige gick med i Europeiska unionen vid sidan om Danmark sågs som en anledning till att utveckla det nordiska samarbetet i ljuset av det utökade deltagandet i det europeiska samarbetet. Man tillsatte en arbetsgrupp som hade till uppgift att analysera det nordiska samarbetet utifrån folkomröstningarna om Finlands, Norges och Sveriges EU-medlemskap. Arbetsgruppen utarbetade en rapport och man beslutade sig för att ändra samarbetsavtalet utifrån den. Innehållsmässigt ansåg man att rapporten innebar att det nordiska samarbetet i framtiden skulle komma att vila på tre grundpelare, det vill säga frågor om den europeiska integrationen, frågor som rör Nordens närområden samt frågor som rör det traditionella nordiska kultursamarbetet.⁸⁶

Avtalet ändrades den 29 september 1995 med ett tillägg i form av en bestämmelse om likabehandling av de nordiska medborgarna. Dessutom ändrades bestämmelserna rörande Nordiska rådets organisation och arbetssätt. I Finlands regeringsproposition rörande godkännandet av ändringsavtalet betonas det att bestämmelsen om likabehandling i det nordiska avtalet avviker från principen om icke-diskriminering i EU-rätten i synnerhet därför att EU:s rättssystem är supranationellt, medan Helsingforsavtalet bygger på ett frivilligt konsensusssystem. Det ansågs leda till att principen om likabehandling tillämpas inom staterna, vilket garanterar att principen om likabehandling inte hamnar i konflikt med skyldigheterna enligt EU- eller EES-samarbetet. I artikel 2 i avtalet nämns uttryckligen en möjlighet att avvika från principen om likabehandling av nordiska medborgare om det är nödvändigt på grund av andra internationella skyldigheter. I regeringspropositionen uppmärksammar man även att bestämmelsen om icke-diskriminering i EU-rätten inte gäller Island och Norge, som omfattas av den mer begränsade klausulen i EES-avtalet samt av Helsingforsavtalet.⁸⁷

---

⁸⁵ RP 142/1995 rd, s. 1.

⁸⁶ *ibid*, s. 1 och 2.

⁸⁷ RP 142/1995 rd, s. 2-3. Se även Svenska regeringens proposition 1995/96:33 s. 6-7. Tillägget av likabehandlingsprincipen i Helsingforsavtalet har behandlats ingående i rapporten *Lika behandling i Norden* (Tema Nord 1995:549). I rapporten betonas att det inte är önskvärt att skapa ett övernationellt system som konkurrerar med EU-rätten och konstateras att en nordisk icke-diskrimineringsprincip inte kan tillämpas direkt utan nationella åtgärder för verkställighet. I det nationella verkställandet måste man omsorgsfullt beakta skyldigheterna gentemot Europeiska unionen (se särskilt s. 15).

Principen om icke-diskriminering i EU-rätten blir central när man granskar avtalen särskilt i de fall då det finns bestämmelser i avtalen som har beröringspunkter med Europeiska unionens lagstiftning och man i de nordiska avtalen potentiellt ger nordiska medborgare en mer gynnsam ställning än vad EU-lagstiftningen förutsätter.

3.2 Avtal som har ändrats för att motsvara eller som kompletterar EU:s regelverk

I detta avsnitt behandlas avtal som ändrats innehållsmässigt för att motsvara EU-lagstiftningen efter den 1 januari 1995 eller som kompletterar EU-lagstiftningen. Det har tillämpats olika sätt att anpassa förhållandet mellan nordiska avtal och EU-samarbetet. För dessa avtal kan man grovt taget urskilja två olika sätt att arrangera förhållandet mellan EU-reglerna och reglerna i de nordiska avtalen: innehållet i det nordiska avtalet har bearbetats så att det i sin helhet motsvarar unionens lagstiftning eller EU-reglerna har införlivats i det nordiska avtalet och samtidigt har EU-reglernas tillämpningsområde utvidgats eller kompletterats. Det centrala i lösningarna är att avtalets innehåll i praktiken har reviderats så att det motsvarar EU-lagstiftningen.

Den första ändringen av äktenskapskonventionen och överenskommelsen om samordning av pensionsrätt enligt statliga pensionsordningar är avtal genom vilka ett nordiskt avtal har ändrats för att innehållsmässigt överensstämma med EU:s lagstiftning. Mekanismerna som tillämpats i dessa två avtal för att anpassa innehållet skiljer sig dock i viss grad från varandra. I konventionen om social trygghet och i överenskommelsen om en gemensam nordisk arbetsmarknad inom hälso- och sjukvården har EU-reglerna införlivats i det nordiska avtalet och därutöver har innehållet i EU:s regelverk utvidgats eller kompletterats. För båda avtalens del har EU-reglerna även med tiden kommit att i allt större grad omfatta avtalets område. De två avtal som diskuteras sist i avsnittet (Avtal enligt förordningen om trafik med buss och Avtal mellan Danmark, Island, Norge och Sverige om samarbete i konkurrensfrågor) har en något annorlunda bakgrund, men även i de fallen är det sakmässigt fråga om avtal som kompletterar EU:s regelverk.

Den nordiska äktenskapskonventionen och konventionen mellan Finland, Island, Norge, Sverige och Danmark angående indrivning av underhållsbidrag

Den nordiska äktenskapskonventionen ingicks ursprungligen den 6 februari 1931.⁸⁸ Konventionen har ändrats totalt sex gånger. De tre senaste ändringarna har gjorts efter den 1 januari 1995 och alla dessa ändringar har sammanhängt med EU-samarbetet och EU-lagstiftningen. Utöver avtalet om ändring av äktenskapskonventionen som ingicks den 25 februari 2000 avtalade man även samma datum om att ändra konventionen om indrivning av underhållsbidrag som ingåtts mellan Finland, Island, Norge, Sverige och Danmark. Avtalsändringarna utgjorde delar av samma helhet. Äktenskapskonventionen har även ändrats den 6 februari 2001 och den 26 januari 2006. De sistnämnda två ändringsavtalen behandlas under avsnitt 3.3.

Äktenskapskonventionen ändrades första gången i februari 2000 efter att Finland och Sverige blivit EU-medlemmar. Avtalsändringen sammanhängde med Luganokonventionen och med Brysselkonventionen som förhandlats fram mellan Europeiska gemenskapens medlemsstater och som ersattes med Bryssel I-förordningen innan ändringen av den nordiska konventionen trädde i kraft.⁸⁹ Brysselkonventionen om domstols befogenhet samt verkställighet av domar på privaträttens område ingicks den 27 september 1968 mellan medlemsstaterna i Europeiska ekonomiska gemenskapen. Konventionen utvidgades till att gälla utanför Europeiska gemenskapens gränser genom konventionen som ingicks i Lugano den 16 september 1988. Konventionerna har enhetliga bestämmelser om internationell behörighet i frågor gällande underhållsbidrag. Alla nordiska länder är parter i Luganokonventionen. Brysselkonventionen gäller i EU:s medlemsstater, det vill säga i Finland, Sverige och Danmark. Förordningen som har ersatt Brysselkonventionen tillämpas direkt i Finland och Sverige, men inte i Danmark.⁹⁰

På grund av en bestämmelse i artikel 57 i Brysselkonventionen och Luganokonventionen kunde konventionerna inte tillämpas i Norden till de delar för vilka de befintliga nordiska avtalen innehöll skyldigheter som avvek från dem.⁹¹ Även i artikel 71 i Bryssel I-förordningen, som ersatt

---

⁸⁸ Konvention, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, avslutad i Stockholm den 6 februari 1931 mellan Finland, Island, Danmark, Norge och Sverige, samt därtill hörande slutprotokoll och notväxling av den 9 juni 1931 mellan Finlands och Danmarks regeringar

⁸⁹ Förordning (EG) nr 44/2001 (EUT L 12, 16.1.2001, s. 1–23).

⁹⁰ Danmark har senare, den 19 oktober 2005, ingått ett avtal med EU genom vilket bestämmelserna i Bryssel I-förordningen utvidgades att gälla också Danmark (Avtal mellan Europeiska unionen och Konungariket Danmark om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område).

⁹¹ RP 66/2001 rd, s. 3.

Brysselkonventionen, ingår en bestämmelse som säger att ”Denna förordning skall inte inverka på konventioner som medlemsstaterna har tillträtt och som på särskilda områden reglerar domstolars behörighet eller erkännande eller verkställighet av domar”.

Därigenom kunde bestämmelserna i den nordiska äktenskapskonventionen tillämpas mellan de nordiska länderna trots att förordningen trätt i kraft och EU-lagstiftningen skulle inte ha åsidosatt de nordiska avtalen.

Det beslöts dock att den nordiska konventionen skulle ändras så att bestämmelserna om domstolars internationella behörighet i frågor som gäller underhållsbidrag avlägsnades. Enligt den finska regeringspropositionen om godkännande av avtalsändringen betraktades bestämmelserna i den nordiska konventionen som föråldrade. Det ansågs att Bryssel- och Luganokonventionerna bättre än äktenskapskonventionen tryggar ställningen för den som har rätt till underhållsbidrag. I och med att dessa bestämmelser avlägsnades från den nordiska konventionen kunde man i Norden tillämpa Lugano- och Brysselkonventionerna i dessa frågor.⁹² Detta resulterade i ett behov av att samtidigt ändra konventionen mellan Finland, Island, Norge, Sverige och Danmark angående indrivning av underhållsbidrag så att vissa bestämmelser, som i och med ändringen av äktenskapskonventionen skulle ha upphävts, kunde bevaras genom att lägga till dessa bestämmelser i den förnyade konventionen.⁹³

I samband med konventionsändringen blev det därtill aktuellt att analysera ersättningen av Brysselkonventionen med Bryssel I-förordningen och hur detta påverkade den nordiska konventionen. I den finska regeringspropositionen om godkännande av konventionen konstateras det, med hänvisning till rättspraxisen som uppstår i och med EU-rättens exklusiva befogenhet, att konventionen inte kan anses påverka förordningen eller förändra skyldigheterna som ingår i den på det sätt som avses i rättspraxisen vid Europeiska gemenskapernas domstol. Därmed förhindrar förordningen inte en tillämpning av den nordiska konventionen på de nordiska länder som står utanför förordningens tillämpningsområde.⁹⁴

När det gäller förhållandet till Sverige konstaterar man i regeringspropositionen att konventionen har ingåtts innan EU-förordningen trädde i kraft och att det i förordningen uttryckligen konstateras att den

---

⁹² *ibid.*, s. 4.

⁹³ *ibid.*, s. 4–5. Det gällde bestämmelsen om automatiskt erkännande av beslut om underhållsbidrag i Norden. Om särskilda bestämmelser om erkännande inte hade lagts till i den nordiska konventionen, skulle de europeiska konventionerna tillämpas på erkännande, vilket skulle ha lett till att man blivit tvungen att avstå från automatiskt erkännande. Se även Helin, Markku ”Pohjoismaisen avioliittokonvention uudet määräykset”, *Lakimies* 7–8/2008 s. 1044–1045.

⁹⁴ RP 66/2001 rd, s. 7.

inte inverkar på konventioner som medlemsstaterna har tillträtt och som på särskilda områden reglerar domstolars behörighet eller erkännande eller verkställighet av domar. Enligt propositionen framgår det inte i förordningen om medlemsstater som har tillträtt en sådan konvention kan ändra konventionen för att uppdatera den.⁹⁵ Denna problematik aktualiserades dock inte i detta fall, eftersom det var fråga om en konvention som godkänkts innan förordningen trädde i kraft, och därtill möjliggjorde Brysselkonventionen som tillämpats före förordningen avtalsändringar.

Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om samordning av pensionsrätt enligt statliga pensionsordningar

Överenskommelsen har ingåtts den 1 juni 2001 och den ersätter den tidigare överenskommelsen från 1973. Syftet med såväl den tidigare som den nya överenskommelsen är att frågan om pension inte ska hindra övergång från anställning med rätt till statlig pension i ett nordiskt land till en likadan anställning i ett annat nordiskt land. Utöver de innehållsmässiga ändringarna anslöt sig även Island till det nya avtalet.⁹⁶

I den finska regeringspropositionen konstateras det uttryckligen att den gamla överenskommelsen delvis strider mot EU-lagstiftningen och att den innehåller bestämmelser som är annorlunda än de i EU:s förordning om social trygghet.⁹⁷ Enligt regeringspropositionen tillämpades förordningen om social trygghet dock bara på de statliga pensionsordningarna i Finland och Danmark, så motstridigheten mellan EU-rätten och den nordiska överenskommelsen gällde bara Finland och Danmark. Den centrala utgångspunkten i förordningen om social trygghet var att pensionsstagarna får sin pension separat från respektive stat där de arbetat, medan den nordiska överenskommelsen gick ut på att pensionen i sin helhet beviljas av det sista landet där man arbetat, även för den tid man arbetat i andra länder. Bland annat av denna orsak ansågs det nödvändigt att förhandla fram en ny överenskommelse.⁹⁸

---

⁹⁵ RP 66/2001 rd, s. 7. Se även Svenska regeringens proposition 2000/01:98 s. 52, där det i likhet med den finska regeringens åsikt konstateras att Bryssel I-förordningen inte hindrar en anslutning till den nordiska konventionen.

⁹⁶ RP 172/2001 rd, s. 1.

⁹⁷ Förordning (EEG) nr 1408/71 (EUT L 149, 5.7.1971, s. 2-50).

⁹⁸ RP 172/2001 rd, s. 1-2.

Förhållandet till Europeiska unionens lagstiftning löstes genom att man i den nordiska överenskommelsen införde en klausul som ger tillämpningen av EU-förordningen företräde.⁹⁹ Överenskommelsen anpassades även innehållsmässigt till EU-förordningen i och med att man som utgångspunkt tog att pensionen betalas separat från respektive arbetsland också när det gäller de avtalsparter på vilka förordningen om social trygghet inte tillämpas. I den finska regeringspropositionen konstateras det därtill att sedan Finlands EES-medlemskap har Finland följt praxisen att bestämmelser i överenskommelsen som står i strid mot EU-förordningen inte tillämpas, utan förordningen tillämpas istället.

Nordisk konvention om social trygghet

Konventionen ändrades redan den 15 juni 1992 när EES-medlemskapet bereddes. Arbetsgruppen som analyserade behovet av avtalsändringar ansåg då att EU-lagstiftningen som godkändes i samband med EES-avtalet som överstatlig rätt i praktiken innebär att konventionerna om social trygghet mellan de nordiska länderna till största delen ersätts med EU-regler, det vill säga den ovan nämnda förordningen om social trygghet och förordningen för dess tillämpning.¹⁰⁰ Den nordiska konventionen ändrades då till att omfatta bara de fall och personkretsar som de dåvarande EU-reglerna inte omfattade. Även i dessa fall var målet att rätten till social trygghet skulle fastställas enligt samma principer som i gemenskapens förordningar. I konventionen infördes därtill specialbestämmelser som ansågs nödvändiga uttryckligen med tanke på rätten till social trygghet för personer som flyttar mellan nordiska länder och som omfattas av EU-reglerna. Tillämpningsområdet för konventionen om social trygghet begränsades till samma område av social trygghet som EU-förordningarna. Man beslutade att ingå ett separat nordiskt avtal för de sociala tjänster som EU-bestämmelserna inte omfattar, det vill säga den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster.¹⁰¹ Den nordiska konventionen kompletterade EU-reglerna genom att beakta sådana personer som förordningen inte gäller, som medborgare i tredje land samt person som inte har och inte har haft status som löntagare.¹⁰²

---

⁹⁹ Tredje stycket i artikel 1 i överenskommelsen: "Om den statliga pensionsordningen omfattas av rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare och deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen tillämpas bestämmelserna i denna överenskommelse endast till den del något annat inte gäller enligt förordningen". Se även artikel 5 och 9 i överenskommelsen, vilka innehåller specificerande bestämmelser.

¹⁰⁰ Tillämpningsförordningen (EEG) nr 547/72 (EUT L 74, 27.3.1972, s. 1–83).

¹⁰¹ RP 233/1992 rd, s. 1–2. Se även "Rapport från arbetsgruppen för revision av den nordiska konventionen om social trygghet till Nordiska Socialpolitiska Kommittén" (AK/S), den 27 November 2001, s. 4.

¹⁰² Se även konventionens inledning där förhållandet till EU:s regelverk behandlas ingående.

Två ändringar har gjorts i konventionen om social trygghet efter den 1 januari 1995. Det första avtalet om ändring, som även ersatte den tidigare konventionen från 1992, undertecknades den 18 augusti 2003. Det andra avtalet om ändring ingicks den 12 juni 2012 och även det ersatte det tidigare avtalet. I detta avsnitt behandlas i huvudsak endast det senare ändringsavtalet, eftersom det fortfarande är i kraft. Det centrala syftet med båda ändringsavtalen som ingåtts efter den 1 januari 1995 har varit att beakta förändringar som skett i EU-lagstiftningen. Målen med ändringsavtalen har varit enhetliga.¹⁰³

Sedan 1992 ingår det en direkt referens till EU-lagstiftningen i konventionen om social trygghet, vilket, tillsammans med dess närliggande tillämpningsområde, gjorde att förändringar i EU-lagstiftningen direkt påverkade konventionen. Syftet med den senare avtalsförändringen från 2012 var att beakta de nya förordningarna om samordning av social trygghet som ersatte de tidigare förordningarna som den nordiska konventionen hänvisade till.^{104,105} I och med de nya förordningarna utvidgades samordningen av de sociala trygghetsordningarna till att gälla alla personer som är försäkrade inom de sociala trygghetsordningarna oavsett om de är löntagare, och därtill lades medborgare i tredje land till personkretsen som den nya förordningen gäller med förordning 1231/2010.¹⁰⁶ Reglerna i den sistnämnda förordningen gäller dock inte Danmark och inte heller EES-stater.¹⁰⁷ Avsikten med konventionen var även att beakta riksgemenskapen mellan Danmark, Färöarna och Grönland samt det faktum att de två sistnämnda inte är EU-medlemmar och inte omfattas av EES-avtalet.¹⁰⁸

---

¹⁰³ EU-lagstiftningen som konventionsändringen 2003 hänvisade till hade under den mellanliggande tiden ändrats så att förordning nr 1408/71 även omfattade studerande och medborgare i tredje land (dock inte för EES-ländernas och Danmarks del). Målet med konventionsändringen var att förtydliga förhållandet mellan EU-lagstiftningen och den nordiska konventionen om social trygghet. Den nya nordiska konventionen om social trygghet sammankopplade konventionen med förordningen om social trygghet så, att tillämpningsområdet för konventionen också ändras ifall förordningens sakområde ändras. (RP 140/2003 rd, s. 2).

¹⁰⁴ Förordning (EG) nr 883/2004 (EUT L 166, 30.4.2004, s. 1-123) och förordning (EG) nr 987/2009 (EUT L 284, 30.10.2009, s. 1-42).

¹⁰⁵ RP 170/2012, s. 1 och 3.

¹⁰⁶ Förordning (EU) nr 1231/2010 (EUT L 344, 29.12.2010, s. 1-3). Dessförinnan tillämpades de tidigare förordningarna 1408/71 och 57/72 på medborgare i tredje land. Se artikel 90(1)(a) i förordning 883/2004 om social trygghet.

¹⁰⁷ Se även EFTA-domstolens mål E-3/12, *Norska staten mot Jonsson*, enligt vilket norska Svalbard skulle ha blivit utanför tillämpningsområdet för EES-avtalet och däremot även för förordningen om social trygghet, om inte den nordiska konventionen om social trygghet genom hänvisningsteknik hade gjort den bindande inom Norges hela territorium.

¹⁰⁸ RP 170/2012 rd, s. 3.

Den nya konventionen gick in för samma lösning som det tidigare ändringsavtalet, det vill säga att förordningen och konventionen kopplades ihop så att om förordningens sakliga tillämpningsområde ändras, ändras också konventionens tillämpningsområde på motsvarande sätt.¹⁰⁹ Likaså definierades personkretsarna som konventionen omfattar på motsvarande sätt som tidigare. Genom konventionen utvidgades förordningens tillämpningsområde att gälla personer som omfattas eller har omfattats av lagstiftningen i ett nordiskt land samt familjemedlemmar eller förmånstagare vars rättigheter härleder från ovannämnda personer.¹¹⁰ Samtidigt behölls vissa tidigare specialbestämmelser som ansågs nödvändiga just med tanke på rätten till social trygghet för personer som flyttar mellan nordiska länder och som omfattas av förordningen om social trygghet.¹¹¹

Utgångspunkten för förordningen om social trygghet är i enlighet med punkt 1 i dess artikel 8 att den ersätter konventioner om social trygghet som är tillämpliga mellan medlemsstaterna. I förordningen ingår dock ett uttryckligt undantag, som säger att

”[...] Vissa bestämmelser i de konventioner om social trygghet som ingåtts av medlemsstaterna innan denna förordning börjar tillämpas skall dock fortsätta att tillämpas, under förutsättning att de är mer gynnsamma för förmånstagarna eller följer av specifika historiska förhållanden och har tidsbegränsad verkan. Dessa bestämmelser måste föras in i bilaga II för att de skall fortsätta att gälla. Om det av objektiva skäl inte är möjligt att utvidga några av bestämmelserna till att omfatta samtliga personer som förordningen är tillämplig på skall detta anges.”¹¹²

---

¹⁰⁹ Konventionens artikel 2: ”Denna konvention är tillämplig på all lagstiftning som omfattas av [EU]-förordningens sakområden.”

¹¹⁰ Konventionens artikel 4: ”Om inte annat sägs i denna konvention, utvidgas tillämpningen av förordningen och tillämpningsförordningen till alla personer som omfattas av denna konvention och som är bosatta i ett nordiskt land.”

¹¹¹ RP 170/2012 rd, s. 3. I den finska regeringens proposition om konventionens godkännande konstateras det att utvidgningen av förordningen till att gälla alla försäkrade personer har minskat konventionens betydelse för den sociala tryggheten för personer som rör sig mellan de nordiska länderna. Man anser dock att det nordiska samarbetet fortsättningsvis har betydelse med tanke på de rättigheter som gäller social trygghet för de personer som rör sig mellan länderna. Enligt regeringspropositionen möjliggör konventionen om social trygghet att detta samarbete fortgår och utvecklas och den har betydelse för undanröjande av gränshinder. (RP 170/2012 rd, s. 4). Den svenska regeringens proposition om konventionens godkännande behandlar ingående EU-lagstiftningens personkrets i förhållande till den nordiska konventionen och motiverar varför konventionen fortfarande har en central betydelse för personer som inte är medborgare i en EU- eller EES-stat och som rör sig inom Norden (Regeringens proposition 2012/13:31, s. 16).

¹¹² En bestämmelse om motsvarande arrangemang hade införts i förordningen om social trygghet när Finland och Sverige blev EU-medlemmar. Den nordiska konventionen har meddelats enligt förordningen och nämns också i bilaga II i den gällande förordningen om social trygghet. Finlands, Sveriges och Danmarks meddelande gäller artikel 7 i den nordiska konventionen som gäller ersättning av merkostnader för hemresa.

Därtill sägs det i punkt 2 i artikel 8 att "Två eller flera medlemsstater får vid behov ingå konventioner med varandra som bygger på denna förordnings principer och anda".

Den nordiska konventionen om social trygghet utgår från båda ovan nämnda punkter. Bestämmelsen i konventionens artikel 7 om ersättning av merutgifter för hemresa utgår från punkt 1 i förordningens artikel 8 och har enligt den förts in i förordningens bilaga II. Å andra sidan reglerar konventionen även sådant som inte regleras i EU-förordningen eller som utvidgar dess geografiska tillämpningsområde.¹¹³

Arbetsgruppen som analyserade behovet av en revidering av konventionen om social trygghet inför de nordiska ländernas EES-medlemskap förslög ingående av en separat nordisk konvention om de sociala tjänster som inte ingick i tillämpningsområdet för förordningen om social trygghet och förordningen om dess tillämpning. Nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster ingicks den 14 juni 1994. Konventionen är fortfarande i kraft och den har inte ändrats senare. Enligt den tidsmässiga begränsningen som definierades i början av kapitlet av de avtal som behandlas i denna undersökning ingår konventionen inte i behandlingen här. Det kan ändå konstateras att orsaken till att konventionen ingicks var de ovan beskrivna behoven att ändra den gamla konventionen om social trygghet som EES-medlemskapet medförde. Vissa sociala förmåner ingick inte i tillämpningsområdet för förordningen om social trygghet och den kompletterande nordiska konventionen om social trygghet, men det ansågs dock fortsättningsvis nödvändigt att ge särskilda nordiska regler för sociala tjänster och övrigt socialt bistånd.¹¹⁴ Dessa avtalades i den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster.

Behovet att förnya konventionen om sociala tjänster har nyligen utretts i synnerhet med tanke på hur EU-rätten påverkar eventuella ändringar som görs.¹¹⁵ EU-lagstiftningen har utvecklats i en sådan riktning att den även omfattar regler som ingår i tillämpningsområdet för konventionen om sociala tjänster.

---

¹¹³ Innehållsmässigt kompletterar den nordiska konventionen förordningen exempelvis i och med att de nordiska länderna har kommit överens om att avstå från återbetalningskrav av arbetslöshetsersättningar och sjukvårdskostnader. (Svenska regeringens proposition 2012/13:31, s.17). Se även Wenander, Henrik 2014, s. 79–80.

¹¹⁴ Se RP 29/1995 rd.

¹¹⁵ Se Stoor, Håkan "Översyn av den nordiska konvention om socialt bistånd och sociala tjänster" Januari 2015, i synnerhet s. 12–18. I rapporten analyseras i detalj konventionens förhållande till EU-lagstiftningen och möjligheter att ändra konventionen.

Överenskommelse om gemensam nordisk arbetsmarknad för viss hälso- och sjukvårdspersonal och veterinärer

Överenskommelsen som gäller för närvarande undertecknades ursprungligen den 14 juni 1993, före de nordiska ländernas EES-medlemskap, men dess historia sträcker sig längre bakåt i tiden. Överenskommelsens mål är att säkerställa en tillräcklig utbildningskapacitet för de nämnda yrkesgrupperna i varje fördragsslutande stat samt en så enhetlig utbildning och lagstiftning som möjligt för dessa grupper.¹¹⁶

I den finska regeringspropositionen om överenskommelsens godkännande behandlas uttryckligen dess förhållande till EES-avtalet. De nordiska länderna ansåg det ändamålsenligt att ingå en samnordisk överenskommelse parallellt med EES-avtalet, trots att EES-avtalet innebar att man även skulle tillämpa EU-lagstiftningen om erkännande av examina. Innehållsmässigt kompletterar överenskommelsen EU-lagarna exempelvis med bestämmelser som gäller reglerade yrkesgrupper och specialistkompetenser som inte omfattas av reglerna i EES-avtalet. Därtill konstateras det i regeringspropositionen att den nordiska överenskommelsen är utarbetad så att den inte strider mot EES-avtalet och att den utnyttjar möjligheten som artikel 121(a) i avtalet ger till fortsatt nordiskt samarbete.¹¹⁷ Överenskommelsen har ändrats genom ett ändringsavtal den 11 november 1998. Ändringarna var av teknisk karaktär och orsakades i huvudsak av utbildningsreformer i olika nordiska länder samt av att nya yrken hade blivit reglerade.¹¹⁸

De finska myndigheterna har inom ramen för ett så kallat EU Pilot-förfarande korresponderat med kommissionen om den nordiska överenskommelsens relation till EU-direktivet om erkännande av yrkeskvalifikationer och den allmänna principen om icke-diskriminering.¹¹⁹ Man har i synnerhet diskuterat om praxis som utgår från direktivet respektive överenskommelsen är olika och på vilka grunder. Kommissionen har frå-

---

¹¹⁶ RP 215/1993 rd, s. 1.

¹¹⁷ *ibid.*, s. 4. Även i överenskommelsen preambel behandlas överenskommelsens förhållande till EU-förordningen ingående. I den finska regeringens proposition om genomförande av EU:s direktiv om erkännande av yrkeskvalifikationer 2005/36/EG (EUT L 255, 30.9.2005, s. 22–142) hänvisas till denna nordiska överenskommelse och konstateras att den utvidgar Europeiska gemenskapens lagstiftning om erkännande av yrkeskvalifikationer när det gäller medborgare i de nordiska länderna som har avlagt en examen i ett tredjeland och denna examen har erkänts i ett annat nordiskt land. I regeringspropositionen konstateras att i övrigt har de nordiska avtalen i praktiken inte haft någon större betydelse sedan Finland anslöt sig till EES och EU. (RP 26/2007 rd, s. 9.)

¹¹⁸ Utrikesministeriets promemoria från 29.3.2001 om överenskommelsens ikraftträdande genom republikens presidents förordning.

¹¹⁹ EU-Pilot-förfarandet är inofficiell korrespondens mellan EU-medlemsstaterna och kommissionen. Kommissionens frågor handlar vanligen om utredning av nationell lagstiftning eller tillämpningspraxis.

gat om detta speciellt med tanke på EU-rättens princip om icke-diskriminering.¹²⁰ Saken har inte gått vidare efter EU Pilot-förfarandet. Det föreligger inga uppgifter om kommissionen har påbörjat motsvarande förfarande med andra nordiska länder.

Nordiska ministerrådet har nyligen fattat beslut om en revision av överenskommelsen och avtalsändringen håller på att förberedas just nu. Avsikten med den nya överenskommelsen är att som utgångspunkt för erkännande av examina ta EU-direktivet om erkännande av yrkeskvalifikationer som i princip skulle tillämpas som sådant i samtliga nordiska länder. Vissa examina som avläggs på Grönland respektive Färöarna skulle dock inte ingå i direktivets tillämpningsområde. Överenskommelsen omfattar ömsesidigt erkännande av dessa examina i Norden. Lösningen är ett exempel på en nordisk överenskommelse där EU:s regelverk i huvudsak har kommit att omfatta områden för den nordiska överenskommelsen. Även i denna situation har man dock ansett det nödvändigt att fortsättningsvis komplettera EU-reglerna med en nordisk överenskommelse för att säkerställa Grönlands och Färöarnas möjlighet att tillämpa reglering.

Avtal enligt förordningen om internationell persontransport med buss

Avtalet har undertecknats den 2 september 2003.¹²¹ Detta avtal har en tydlig koppling till EU-lagstiftningen, vilket framgår i avtalets namn. Förordningen om internationell persontransport med buss reglerar bland annat kravet på kontrolldokument vid tillfällig trafik,¹²² pendeltrafik med logi och annan trafik som inte kräver tillstånd.¹²³ Punkt 1 i artikel 10 i förordningen ger medlemsstaterna möjlighet att ingå bilaterala och multilaterala avtal om ytterligare liberalisering av trafik som omfattas av förordningen, särskilt i fråga om tillståndssystemet och om förenkling eller avskaffande av kontrolldokument.¹²⁴

Syftet med avtalet är att undanta avtalsländerna från kravet att färdblad ska medföras i fordonet enligt artikel 11 i EU-förordningen. Avtalet

---

¹²⁰ Finlands svar till kommissionen inom EU-Pilot-förfarandet 22.8.2013 (dokumentreferens STM2013-00256) och 29.10.2013 (dokumentreferens STM2013-00304).

¹²¹ Avtalets officiella namn är Avtal mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om avskaffande av färdblad för tillfällig trafik med buss inom Norden enligt artikel 18 (1) i Rådets förordning nr 684/92 (EEG) av den 16 mars 1992, ändrad genom Rådets förordning nr 11/98 (EG) av den 11 december 1997, om gemensamma regler för internationell persontransport med buss.

¹²² Förordning (EEG) nr 684/92 (EUT L 74, 20.3.1992, s. 1-9).

¹²³ Denna förordning har ändrats med förordning (EG) nr 11/98 (EUT L 4, 8.1.1998, s. 1-9) där exempelvis begreppet kontrolldokument har ändrats till färdblad.

¹²⁴ Punkt 1 artikel 18 i förordningen.

är ett modellexempel på en situation där man inom det nordiska samarbetet har utnyttjat den uttryckliga möjligheten som EU-lagstiftningen ger att ingå avtal som går längre i samarbetet än EU-reglerna.

Avtal mellan Danmark, Island, Norge och Sverige om samarbete i konkurrensfrågor

Avtalet ingicks den 16 mars 2001 mellan Danmark, Island och Norge. Det ändrades den 9 april 2003 då även Sverige anslöt sig till avtalet. Finland är inte med i avtalet. Avtalet gäller samarbete mellan parternas konkurrensmyndigheter och i synnerhet informationsutbyte. I propositionen från Sveriges regering om godkännande av avtalet framgår det att en av remissinstanserna har fäst uppmärksamhet vid behovet att analysera avtalets relation till EG-lagstiftningen, det vill säga förordning (EG) nr 1/2003/EG om tillämpningen av konkurrensreglerna i fördragets artiklar.¹²⁵ I den svenska regeringspropositionen konstateras det att EU-regleringen endast gäller utbyte av information för tillämpningen av ovan nämnda artiklar i fördraget. I propositionen anser man att det för en effektiv konkurrensövervakning är viktigt att konkurrensmyndigheterna i de nordiska länderna ges goda förutsättningar att utbyta information också utanför ramarna för EU-samarbetet. Det konstateras uttryckligen i regeringens proposition att avtalet inte anses stå i konflikt med den ovan nämnda förordningen.¹²⁶ Avtalet är dock intressant ur ett befogenhetsperspektiv, eftersom konkurrenspolitik på den inre marknaden ingår i unionens exklusiva befogenheter.

3.3 Avtal för vilka man förhandlat om ett särskilt undantag i EU-lagstiftningen

I detta avsnitt behandlas avtal vilkas relation till EU-lagstiftningen har lösts så att man i EU-regelverket har förhandlat om ett separat undantag som gäller det nordiska samarbetet. Oavsett undantaget har det även gjorts ändringar i de nordiska avtalen för att beakta innehållet i EU-lagstiftningen. I synnerhet i överenskommelsen om arv och den andra ändringen i äktenskapskonventionen har innehållet trots undantag i EU-lagstiftningen anpassats i linje med EU-rätten, eftersom undantaget som förhandlats i EU-lagstiftningen har ett mycket begränsat innehåll. I praktiken definieras det i avtalen att de är sekundära i relation till EU-rätten.

---

¹²⁵ EUT L 1, 4.1.2003, s. 1–25.

¹²⁶ Sveriges regerings proposition 2002/03:134, s. 5–6.

Överenskommelse mellan Finland, Danmark, Norge och Sverige om upphävande av passkontrollen vid de internordiska gränserna

Överenskommelsen om att upphäva passkontrollen vid de internordiska gränserna ingicks den 12 juli 1957.¹²⁷ Överenskommelsen gäller fortfarande, men den har ändrats i viss mån under årens lopp.¹²⁸ Det huvudsakliga syftet med överenskommelsen är att upphäva passkontroller vid gränserna mellan de nordiska länderna för såväl nordiska medborgare som andra personer som reser inom Norden. Därtill har överenskommelsen andra syften exempelvis gällande harmonisering av de nordiska ländernas visumpraxis.

Avtalet ändrades den 18 september 2000, vilket föranleddes av Schengensamarbetet. Avtalsändringen har uttryckligen beaktat behoven av att revidera den nordiska överenskommelsen utifrån EU-medlemskapet och Schengensamarbetet inom ramen för det. Parterna i Schengenfördraget beslöt börja tillämpa fördraget från och med den 26 mars 1995. De nordiska länderna beslutade att gemensamt försöka uppnå en lösning som skulle göra det möjligt för vart och ett av de nordiska länderna att delta i Schengensamarbetet och samtidigt behålla den nordiska pass- och rörelsefriheten.¹²⁹

Finland och Sverige meddelade i juni 1995 till Schengens ordförandeland att de var beredda att bli observatörer i Schengensystemet under förutsättning att de uppnådde ett förhandlingsresultat med avtalsparterna som tryggade bevarandet av den nordiska passunionen. Danmark hade lämnat in sin ansökan redan 1994 och även krävt att det nordiska systemet skulle bevaras. Alla nordiska länder förhandlade samtidigt om inträde i Schengensamarbetet. Den svåraste frågan i förhandlingarna visade sig, enligt den finska regeringens proposition, vara överenskommelsen om samarbete med Norge och Island så att alla parter intressen beaktas. Finlands, Sveriges och Danmarks anslutningsavtal och Norges och Islands samarbetsavtal undertecknades den 19 december 1996. I respektive lands anslutningsavtal och i Norges samt Islands samarbetsavtal konstateras det uttryckligen att den nordiska passunionen ska bevaras parallellt med Schengensamarbetet, förutsatt att det inte hindrar genomförandet av målen i Schengenavtalet.¹³⁰ Finland, Sverige och Danmark

---

¹²⁷ Överenskommelsen är en del av den så kallade nordiska passunionen, vilken avser helheten som utgörs av denna överenskommelse och protokollet angående befrielse för medborgare i Sverige, Danmark, Finland och Norge från att under uppehåll i annat nordiskt land än hemlandet innehava pass och uppehållstillstånd.

¹²⁸ Bland annat när Island anslöt sig 1965.

¹²⁹ RP 20/1998 rd, s. 7–8.

¹³⁰ Artikel 5 i Finlands anslutningsavtal: "Bestämmelserna i detta avtal skall inte utgöra hinder för samarbetet inom ramen för den nordiska passunionen i den mån detta inte står i motsatsställning till eller hindrar till-

deltog i samarbetet från och med att anslutningsavtalet hade undertecknats, men innan avtalen kunde träda i kraft krävdes det utöver ratificering även att tillämpningskraven uppfylldes, vilket konstateras av avtalens verkställande kommitté.¹³¹

De nordiska länderna kom överens om att de fram till att avtalen började tillämpas skulle utreda ändringsbehoven på grund av eventuella motstridiga bestämmelser i de nordiska avtalen och göra de ändringar i avtalen som krävdes. Utifrån en preliminär kartläggning ansågs det att anslutningen inte gör den nordiska passkontrollöverenskommelsen onödig, utan att den får en självständig betydelse åtminstone när det gäller harmonisering av visumprinciperna, återtagningsplikten och informationsutbytet.¹³²

Efter att Schengenregelverket blivit en del av Europeiska unionen i och med att Amsterdamfördraget trädde i kraft 1999 ingicks ett nytt avtal med Island och Norge om ländernas deltagande i regelverkets genomförande,¹³³ tillämpning och utveckling. Enligt rådets beslut började Schengenregelverket tillämpas för de nordiska ländernas del den 25 mars 2001.¹³⁴ På grund av det ovan nämnda gjordes ändringar i den nordiska överenskommelsen genom ett avtal som undertecknades den 18 september 2000 och där man beaktade protokollet som fogats till Amsterdamfördraget samt Islands och Norges avtal.¹³⁵ Man gjorde innehållsmässiga ändringar i den nordiska passkontrollöverenskommelsen för att anpassa överenskommelsen till utvecklingen i EU och därigenom sträva efter att avlägsna eventuella konflikter mellan överenskommelsen och Schengen- eller EU-samarbetet. Därtill har överenskommelsen fått en klausul som blickar framåt och säger att de nordiska länderna

---

lämpningen av detta avtal." Motsvarande formulering användes också i Sveriges och Danmarks anslutningsavtal. En bestämmelse med något annorlunda formulering, men med samma sakinhåll ingår i Islands och Norges samarbetsavtal. Se även protokoll nr 19 om Schengenregelverket införlivat inom Europeiska unionens ramar (EUT C 326, 26.10.2012, s. 47–390) s. 290.

¹³¹ RP 20/1998 rd, s. 8–9 och 18.

¹³² Ibid., s. 18. Se motsvarande även i Wenander, Henrik 2014, s. 107, som anser att det nordiska samarbetet fortfarande går längre än EU-samarbetet på området.

¹³³ EUT L 176, 10.7.1999, s. 35–35.

¹³⁴ EUT L 309, 9.12.2000, s. 24–28.

¹³⁵ I artikel 2 i det ändrade avtalet uppräknas undantagen från passkontrollöverenskommelsen som gäller i den utsträckning som det är nödvändigt för att fullgöra de förpliktelser som de fördragsslutande staterna i enlighet med Schengenkonventionen har åtagit sig. I artikel 3 i överenskommelsen sags det att "om det inom ramen för de fördragsslutande staternas deltagande i Schengensamarbetet framställs förslag till bestämmelser som är oförenliga med passkontrollöverenskommelsen, skall förhandlingar äga rum mellan de fördragsslutande staterna på en fördragsslutande stats begäran." Enligt punkt 2 i överenskommelsens artikel 3: "Vid förhandlingarna skall de fördragsslutande staterna söka klargöra de nya bestämmelsernas verkningar på det nordiska passkontroll-samarbetet samt överväga vilka ändringar i passkontrollöverenskommelsen som kan bli nödvändiga".

genom inbördes förhandlingar gemensamt ska utreda och lösa situationer där EU:s regelverk utvecklas i en riktning som är oförenlig med den nordiska överenskommelsen.

Äktenskapskonventionen

Den andra ändringen av äktenskapskonventionen gjordes kort efter ändringen som behandlades i föregående avsnitt, den 6 februari 2001, innan den tidigare ändringen ens hade trätt i kraft. Orsaken till ändringen var Bryssel II-förordningen som trädde i kraft i mars 2001 och vars bestämmelser om internationellt behörig domstol i äktenskapsmål och vissa frågor gällande vårdnad om barn,¹³⁶ barns boende och umgänge med barn omfattade sådana frågor som också behandlas i den nordiska äktenskapskonventionen.¹³⁷

Enligt en uttrycklig bestämmelse i förordningen ersatte EU-förordningen för medlemsstaternas del konventioner som ingåtts mellan två eller flera medlemsstater om frågor som regleras i förordningen och som gällde när förordningen trädde i kraft.¹³⁸ Det skulle alltså ha inneburit att Finland och Sverige inte i sina inbördes förhållanden skulle ha kunnat tillämpa äktenskapskonventionen när det gällde frågor som även hade reglerats i förordningen. På grund av de specialarrangemang som Danmark har avtalat inom EU tillämpades Bryssel II-förordningen inte i Danmark, så det förelåg inga hinder för att Danmark skulle fortsätta att tillämpa äktenskapskonventionen. Förordningen ändrade inte heller situationen för Sverige och Finland i relation till Island och Norge, för vilkas del äktenskapskonventionen kunde fortsätta att tillämpas. Finland och Sverige förhandlade om ett undantag till denna huvudregel, enligt vilket de kan avge en förklaring om att de tillämpar den nordiska äktenskapskonventionen på sina inbördes förhållanden i stället för förordningen. Båda medlemsstaterna förklarade enligt undantaget att de tillämpar äktenskapskonventionen.¹³⁹

---

¹³⁶ Förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 160, 30.6.2000, s. 19–36).

¹³⁷ RP 67/2001 rd, s. 4.

¹³⁸ Punkt 1 artikel 36 i förordningen: "Med de begränsningar som följer av artiklarna 38 och 42 och punkt 2 i denna artikel skall denna förordning, för medlemsstaterna, ersätta sådana vid förordningens ikraftträdande gällande konventioner som ingåtts mellan två eller flera medlemsstater och som avser frågor som regleras i förordningen".

¹³⁹ RP 67/2001 rd, s. 4. Undantaget för Finlands och Sveriges del ingår i förordningen artikel 36, punkt 2, enligt vilken: "a) Finland och Sverige har rätt att avge en förklaring om att konventionen av den 6 februari 1931 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap, tillsammans med slutprotokollet till konventionen, skall gälla, helt eller delvis, i förbindelserna mellan dem, i stället för bestämmelserna i denna förordning. Sådana förklaringar skall bifogas denna förordning och offentliggöras i Europeiska gemenskapernas officiella tidning. Dessa medlemsstater kan när som helst återkalla förklaringarna, helt eller delvis. b) Principen om icke-diskriminering på grund av nationalitet när det gäller unionens medborgare skall iaktas. c) Bestämmelser

Undantaget som införlivades i förordningen är dock inte förbehållslost, utan enligt det ska principen om icke-diskriminering på grund av nationalitet iakttas när det gäller unionens medborgare. Detta villkor var anledningen till det egentliga behovet att ändra den nordiska konventionen, eftersom det i den ingick en bestämmelse som byggde på medborgarskap och som ansågs diskriminerande. Den nordiska konventionen ändrades så att den överensstämmer med förordningen när det gäller konventionens bestämmelser om myndigheters befogenhet att pröva hem- eller äktenskapskillnad om båda makarna är medborgare i en fördragsslutande stat och de har sitt hemvist i en fördragsslutande stat samt om vissa anslutande frågor.¹⁴⁰ Därtill beaktades i undantaget i förordningen även den nordiska konventionens kommande utveckling. Detta sker genom ett villkor att bestämmelserna om domstols behörighet i nya överenskommelser som Finland och Sverige ingår på förordningens tillämpningsområde måste vara i linje med förordningens regler. Förordningen binder alltså kommande avtalsändringar till EU-förordningens regler och handlingsmöjligheterna för parterna i det nordiska samarbetet begränsades när det gäller framtida avtalsändringar. Förordningen ersattes kort därefter med den nya Bryssel IIa-förordningen.¹⁴¹ Den nya förordningen innehåller motsvarande undantag för Finlands och Sveriges del.¹⁴²

Den tredje ändringen som gjordes i äktenskapskonventionen den 26 januari 2006 var i sig oberoende av EU-rätten, eftersom det då inte hade fastställts på EU-nivå vilken lag som skulle tillämpas på förmögenhetsförhållanden mellan makar. I det läget var de nordiska länderna fria att avtala om ändringar i konventionen enligt sin egen önskan. Å andra sidan visste man att det fanns planer på EU-nivå att reglera lagen som skulle tillämpas på förmögenhetsförhållanden mellan makar, så man var tvungen att beakta detta i ändringsavtalet. Konventionens tillämpningsområde begränsades något med tanke på den eventuella utvecklingen på EU-nivå.¹⁴³

---

om domstols behörighet, i varje framtida överenskommelse mellan de medlemsstater som anges i a rörande frågor som regleras av denna förordning, skall vara i linje med de behörighetsregler som anges i förordningen.d) En dom meddelad av en domstol i någon av de nordiska stater som har avgett en förklaring enligt a skall erkännas och verkställas i de övriga medlemsstaterna i enlighet med bestämmelserna i kapitel III, om domstolen har grundat sin behörighet på en bestämmelse som har en motsvarighet i kapitel II"

¹⁴⁰ RP 67/2001 rd, s. 4.

¹⁴¹ Förordning (EG) nr 2201/2003 (EUVL L 338, 23.12.2003, s. 1–29).

¹⁴² Se artikel 57 i förordningen. Undantaget i Bryssel IIa-förordningen har behandlats av EU-domstolen i förhandsavgörandemålet C-435/06 "C", där undantaget tolkades snävt. Se närmare i avsnitt 2.3 ovan.

¹⁴³ Den finska regeringens proposition om konventionens godkännande behandlar inte avtalsändringens förhållande till EU-lagstiftningen, se RP 13/2007 rd. Bakgrunden till förhandlingarna om konventionen belyses i artikeln Helin, Markku "Pohjoismaisen avioliittokonvention uudet määräykset" *Lakimies* 7–8/2008 s. 1045–1046.

Kommissionens förslag gällande lag som tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden är för närvarande under förhandling inom EU.¹⁴⁴ Det återstår att se vilken lösning man kommer fram till i förhållande till den nordiska äktenskapskonventionen och om lösningen skapar ett behov av att ytterligare ändra den nordiska konventionen.¹⁴⁵

Konvention mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om arv, testamente och boutredning

Konventionen undertecknades ursprungligen den 19 november 1934. Den har ändrats efter den 1 januari 1995 med en överenskommelse som ingicks den 1 juni 2012. Enligt den finska regeringens proposition om godkännande av överenskommelsen ansågs bestämmelserna i den nordiska arvskonventionen vara delvis föråldrade. Därför började en nordisk expertgrupp för familjerätsfrågor 2007 på uppdrag av Nordiska ministerrådet att förbereda en revidering av konventionen. Ändringsöverenskommelsen gäller i huvudsak reglerna för lagval. Eftersom Finland och Sverige även måste tillämpa bestämmelserna i EU:s arvsförordning från 2012 om tillämplig lag,¹⁴⁶ ändrades bestämmelserna i den nordiska arvskonventionen så att den till sitt sakinhåll motsvarar reglerna i denna förordning, men ett enhetligt förfarande ändå bibehölls mellan alla nordiska länder.¹⁴⁷

Ett undantag som gäller Finland och Sverige infördes dock i EU:s arvsförordning.¹⁴⁸ För Finlands och Sveriges del definierades det i undantaget att medlemsstaterna för vissa frågor i stället för förordningen kan tillämpa den nordiska arvskonventionen.¹⁴⁹ Undantaget är begränsat och

---

¹⁴⁴ KOM (2011) 126 slutlig, Kommissionens förslag till rådets förordning om domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden och KOM (2011) 127 slutlig, Kommissionens förslag till rådets förordning om domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap.

¹⁴⁵ I Finlands statsråds kompletterande skrivelse till riksdagen har man tagit upp frågan om den nordiska konventionen. I skrivelsen konstateras det att man i förhandlingarna i nära samarbete med Sverige har strävat efter att man ska kunna fortsätta tillämpa de relevanta nordiska avtalen mellan Finland och Sverige (Kompletterande U-skrivelse 14.11.2013, OM2013-00359, U-ärendet 8/2011).

¹⁴⁶ Förordning (EU) nr 650/2012 (EUVL L 201, 27.7.2012, s. 107-134).

¹⁴⁷ RP 361/2014 rd, s. 5.

¹⁴⁸ Se närmare om den finska och svenska traditionen om att bevara en specialställning i familje- och arvsfrågor i Jänterä-Jareborg, Maarit 2015 och Jänterä-Jareborg, "Överenskommelsen av den 1 juni 2012 om ändring av den nordiska arvskonventionen" i verket *Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden* (TemaNord 2013:517).

¹⁴⁹ Enligt punkt 3 i förordningens artikel 75: "Denna förordning ska inte hindra tillämpningen av konventionen av den 19 november 1934 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge innehållande internationella privaträttsliga bestämmelser om arv, testamente och boutredning, ändrad genom en mellanstatlig överenskommelse mellan dessa stater av den 1 juni 2012, av de medlemsstater som är parter i konventionen, i den utsträckning som konventionen föreskriver a) regler avseende förvaltningen av dödsboet såsom anges i

innebär inte att Finland och Sverige skulle kunna tillämpa den nordiska konventionen i dess helhet i stället för förordningen. Därtill finns det en bestämmelse i förordningen som tillämpas för Islands, Norges och Danmarks del, utgående från vilken man vid verkställande av domstolsbeslut som ingår i den nordiska arvskonventionens tillämpningsområde givna i dessa länder kan tillämpa arvskonventionen.¹⁵⁰ Eftersom reglerna gällande den tillämpliga lagen harmoniserades i Norden genom ändringen av den nordiska konventionen, förutser man inte i regeringspropositionen att det kommer att orsaka några problem att det tillämpliga instrumentet varierar mellan de olika fördragsländerna.¹⁵¹

EU:s arvsförordning har påverkat utformningen av konventionen på många sätt. I ändringsöverenskommelsen konstateras det uttryckligen att EU-förordningen har företräde.¹⁵² Därtill har konventionen innehållsmässigt gjorts förenlig med EU-förordningen.¹⁵³ Därutöver har man vid utformningen av konventionen varit tvungen att beakta undantaget som gäller Finland och Sverige i EU:s arvsförordning, vilket gör det möjligt att ändå tillämpa arvskonventionen till vissa delar som definieras i EU:s arvsförordning. I propositionen från Finlands regering om godkännande och ikraftsättande av överenskommelsen konstateras det att ikraftträdandet av ändringsöverenskommelsen säkerställer bevarandet av det gemensamma nordiska avtalssystemet, om än i en mer begränsad form än i nuläget. Därtill möjliggör konventionen fortsättningsvis rörligheten för beslut som gäller arv mellan de nordiska länderna.¹⁵⁴

---

konventionen och medverkan av myndigheter i de fördragsslutande staterna, och b) enklare och snabbare förfaranden för erkännande och verkställighet av domar i samband med arv”.

¹⁵⁰ Enligt punkt 1 i förordningens artikel 75: ”Denna förordning ska inte påverka tillämpningen av internationella konventioner i vilka en eller flera medlemsstater är part när denna förordning antas och vilka gäller frågor som omfattas av denna förordning”.

¹⁵¹ RP 361/2014 rd, s. 11.

¹⁵² Artikel 1 i konventionen: ”Bestämmelserna i denna konvention tillämpas på frågor om arv och testamente efter en person som vid sin död var medborgare och hade hemvist i en fördragsslutande stat, utom när annat följer av Europaparlamentets och rådets förordning (EU nr 650/2012) om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg.”

¹⁵³ Se närmare RP 361/2014 rd, s. 10.

¹⁵⁴ *ibid.*, s. 7.

3.4 Avtal som innehåller en allmän hänvisning till andra internationella avtal eller till EU-samarbetet

I det här avsnittet behandlas avtal som ingår i undersökningens tidsmässiga avgränsning och där det i avtalstexten hänvisas till EU-lagstiftningen, men där dock bakgrunden till att avtalet har ingåtts eller ändrats inte förefaller vara en orsak som direkt kan hänföras till EU-rätten. Avtalet om industrisamarbete på försvarsmaterielområdet ingår inte i samarbetsområdena inom Nordiska ministerrådet, men det diskuteras ändå i korthet här.

Avtal mellan Kungariket Danmark, Republiken Finland, Kungariket Norge och Kungariket Sverige avseende stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet

Avtalet ingicks den 9 juni 2001 och det sammanhänger med ramavtalet om ökat samarbete på försvarsmaterielområdet som Danmark, Finland, Norge och Sverige undertecknade den 7 november 2000. Avtalet tar uttryckligen hänsyn till avtalsparternas EU-, EES- och NATO-medlemskap i inledningen där det konstateras att parterna är medvetna om att all verksamhet som företas enligt avtalet ska vara förenlig med Danmarks, Finlands och Sveriges EU-medlemskap och med Norges medlemskap i EES och Danmarks och Norges medlemskap i Nato, samt de skyldigheter och åtaganden som följer av dessa medlemskap. I inledningen hänvisas det även till uppförandekoden för vapenexport antagen av EU:s ministerråd.¹⁵⁵ Avtalets syfte är att skapa en ram för ökat samarbete mellan parternas försvarsmaterielindustri.¹⁵⁶

Avtalet från 2001 kommer att ersättas med ett nytt avtal om samarbete inom försvarsmaterielområdet som undertecknades den 10 mars 2015. Det nya avtalet har dock ännu inte trätt i kraft. Bakgrunden till behovet att revidera avtalet är i synnerhet utvecklingen av EU-lagstiftningen på området, det vill säga direktivet om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet samt direktivet om överföring av försvarsrelaterade produkter inom gemenskapen,¹⁵⁷ som också uttryckligen nämns i avtalets in-

---

¹⁵⁵ Se även RP 238/2001 rd, s. 13.

¹⁵⁶ *ibid.*, s. 1. Regeringspropositionen tar även upp EU-samarbetet på avtalets område, vilket än så länge konstateras vara begränsat (RP 238/2001 rd, s. 5).

¹⁵⁷ Direktiv 2009/81/EG (EUT L 216, 20.8.2009, s. 76–136) och direktiv 2009/43/EG (EUT L 146, 10.6.2009, s. 1–36).

ledning. Det nya avtalet har förhandlats fram på uppdrag av försvarsministrarna och i förhandlingarna har man strävat efter att utnyttja befintliga strukturer, som det nordiska NORDEFKO-systemet.

Avtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om nordisk utbildningsgemenskap på gymnasienivå (teoretiska och yrkesinriktade utbildningar)

Avtalet undertecknades den 3 november 2004 och det syftar till att främja den fria rörligheten mellan de nordiska länderna genom bestämmelser om likvärdigt tillträde till utbildning, direkt ansökan om studiestöd samt omfattande erkännande av helt eller delvis genomförd utbildning. Avtalet gäller teoretiska och praktiska utbildningar på gymnasienivå. I avtalets inledning fäster man uttryckligen uppmärksamhet vid EU-fördragen och EES-avtalet. För EU:s del hänvisar man i avtalet till de nuvarande artiklarna 165 och 166 i FEUF. I fråga om dessa artiklar är EU:s befogenheter av stödjande art, det vill säga sådana att EU-lagstiftningen kan främja eller bidra till att målen som avses i artiklarna genomförs, men åtgärderna får inte innebära harmonisering av medlemsstaternas lagar och förordningar.¹⁵⁸ Eftersom EU:s befogenheter i frågor som avtalet omfattar bara är stödjande, är det osannolikt att det skulle uppstå konflikter med EU-rätten. EU-kontexten har ändå inkluderats i det nordiska avtalet och i det konstateras också att man med avtalet önskar respektera och främja rättigheterna och målen som fastställs i EU-fördragen och EES-avtalet.

3.5 Avtal vars ingående inte verkar ha någon omedelbar koppling till EU:s verksamhet eller regelverk

I detta avsnitt analyseras avtal som tidsmässigt ingår i undersökningens avgränsning, men vars ingående eller ändring inte utifrån dess beredningsmaterial verkar ha någon omedelbar koppling till EU:s regelverk eller samarbetet inom ramen för EU. I avsnittet behandlas mer detaljerat avtal vars ändring eller ingående inte direkt har påverkats av EU:s

---

¹⁵⁸ Enligt punkt 1 i nuvarande artikel 165 i FEUF ska EU "bidra till utvecklingen av en utbildning av god kvalitet genom att främja samarbetet mellan medlemsstaterna och genom att vid behov stödja och komplettera deras insatser, samtidigt som unionen fullt ut ska respektera medlemsstaternas ansvar för undervisningens innehåll och utbildningssystemens organisation samt medlemsstaternas kulturella och språkliga mångfald". Enligt punkt 1 i artikel 166 i FEUF ska EU "genomföra en yrkesutbildningspolitik som ska understödja och komplettera medlemsstaternas insatser, samtidigt som unionen fullt ut ska respektera medlemsstaternas ansvar för yrkesutbildningens innehåll och organisation". Med tanke på området som det nordiska avtalet omfattar hade dessa bestämmelser samma sakinnehåll när det nordiska avtalet ingicks.

regler och förhållandet till EU-lagstiftningen har inte heller behandlats i beredningsmaterialet, men vilka ändå har beröringspunkter med EU-bestämmelserna.

Avtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om medborgarskap

Avtalet ingicks den 13 september 2010 och dess syfte är att underlätta för medborgare i ett nordiskt land att få medborgarskap i ett annat nordiskt land och möjliggöra att den tid man bott i ett nordiskt land på vissa villkor kan beaktas vid beräkningen av den boendetid som krävs för att få medborgarskap i ett annat nordiskt land. Medborgarskapsavtalet är formellt sett ett nytt avtal men det bygger på avtalet om medborgarskap mellan Norge, Sverige och Danmark från 1950. Finland anslöt sig till avtalet 1969 och Island 1998. Avtalet har tidigare ändrats tre gånger. Bakgrunden till att man ingick ett helt nytt avtal var främst en teknisk uppdatering, eftersom avtalet innehöll föråldrade hänvisningar till avtalsparternas lagstiftningar.¹⁵⁹

Den finska regeringens proposition om sättande i kraft av avtalet tar inte upp frågor som anknyter till EU. I regeringspropositionen nämns den europeiska konventionen om medborgarskap (godkänd av Europarådet den 6 november 2007 i Strasbourg, ETS nr 166) och relationen mellan den och det nordiska avtalet behandlas i korthet. Det centrala är den europeiska medborgarkonventionens förbud mot diskriminering. Enligt bedömningen som framförs i regeringspropositionen står det nordiska avtalet dock inte i konflikt med den europeiska konventionen, eftersom kravet på icke-diskriminering inte är absolut, utan möjliggör en berättigad positiv särbehandling.¹⁶⁰

Medborgarskap och lagstiftningen som gäller medborgarskap anses ingå som en central del av en stats suveränitet.¹⁶¹ Inom EU togs EU-medborgarskapet i bruk och rättigheterna i anslutning till det definierades i

---

¹⁵⁹ RP 70/2011 rd, s. 3.

¹⁶⁰ *ibid.*, s. 6–7. Även i betänkandet från grundlagsutskottet i Finlands riksdag om godkännande av avtalet fäster man uppmärksamhet vid diskrimineringsförbudet i Finlands grundlag och i den europeiska konventionen om medborgarskap. Grundlagsutskottet konstaterar i sitt betänkande att utskottet i sin bedömning av liknande avtalsbestämmelser 2002 ansåg att det väsentliga med avseende på diskrimineringsförbudet i grundlagen är att den långa traditionen av nordiskt samarbete, de samhälleliga och kulturella likheterna i Norden och den nordiska samhörigheten även i övrigt talar för en sådan särbehandling. Utskottet ansåg att de här faktorerna gör att det fortfarande finns det slag av godtagbar grund för särbehandling som grundlagen avser. (GrUB 2/2012 rd, s. 2).

¹⁶¹ Definitionen av en suverän stat omfattar enligt en allmän uppfattning inom internationell sedvanerätt följande kriterier som baserar sig på bland annat Montevideokonventionen från år 1933 om staters rättigheter och skyldigheter: permanent befolkning, definierat territorium, regering och befogenhet att ingå internationella avtal.

Maastrichtfördraget 1993. Dessa rättigheter förstärks ytterligare i Lissabonfördraget.¹⁶² Enligt artikel 20 i FEUF ska EU-medborgarskapet komplettera och inte ersätta det nationella medborgarskapet. De centrala rättigheterna som EU-medborgarskapet medför anknyter till fri rörlighet för personer, som är en av EU:s grundfriheter. EU-direktivet om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier är en av de mesta centrala bestämmelserna i EU:s sekundärlagstiftning, som ger rättigheter till unionsmedborgarna.¹⁶³ Rådets förordning om fri rörlighet för arbetstagare är också central ur detta perspektiv.¹⁶⁴ Med tanke på utnyttjande av medborgarrättigheterna är därtill EU-lagstiftningen om utnyttjande av vissa demokratiska rättigheter relevant.¹⁶⁵

Det bör dock observeras att eftersom EU-medborgarskapet endast kompletterar det nationella medborgarskapet i en medlemsstat, har EU inte enligt fördragen kompetens att bestämma om beviljande och förlust av medborgarskap.¹⁶⁶ Därmed ingår också frågorna som behandlas i det nordiska medborgarskapsavtalet i medlemsstaternas befogenheter och de nordiska länderna kan avtala om dessa frågor på det sätt de vill.¹⁶⁷ I praktiken har dock EU-medborgarskapet återverkningar på lagstiftning och praxis som gäller nationellt medborgarskap. Dessa återverkningar tar sig också mycket konkret uttryck i EU-domstolens rättspraxis. EU-domstolen har bland annat uttalat följande: "Under dessa omständigheter utgör artikel 20 FEUF hinder för nationella åtgärder som medför att unionsmedborgare berövas möjligheten att faktiskt åtnjuta kärnan i de rättigheter som tillkommer dem i kraft av unionsmedborgarskapet".¹⁶⁸

---

¹⁶² Se Europakommissionens rapport om Europeiska unionens medborgarskap 2013, s. 2. Tillgänglig på adressen http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/com_2013_269_en.pdf

¹⁶³ EUT L 158, 30.4.2004, s. 77–123.

¹⁶⁴ EUT L 141, 27.5.2011, s. 1–12.

¹⁶⁵ Se exempelvis rådets direktiv 94/80/EG, av den 19 december 1994, om närmare bestämmelser för rösträtt och valbarhet vid kommunala val för unionsmedborgare som är bosatta i en medlemsstat där de inte är medborgare (EUT L 368, 31.12.1994, s. 38–47) och rådets direktiv 93/109/EG, av den 6 december 1993, om fastställande av närmare bestämmelser för rösträtt och valbarhet vid val till Europaparlamentet för unionsmedborgare som är bosatta i en medlemsstat där de inte är medborgare (EUT L 329, 30.12.1993, s. 34–38).

¹⁶⁶ EU-domstolen har fastställt denna grundprincip bland annat i målet C-135/08 Rottman, punkt 39: "Det följer av fast rättspraxis att enligt internationell rätt hör fastställandet av förutsättningarna för förvärv och förlust av medborgarskap till varje medlemsstats behörighet."

¹⁶⁷ Se även Wenander, Henrik 2014, s. 62.

¹⁶⁸ Mål C-34/09 Ruiz Zambrano, punkt 42.

Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring

Överenskommelsen om folkbokföring ingicks den 1 november 2004. Också denna överenskommelse är formellt sett ett nytt avtal, men dess historia går tillbaka till 1968. Syftet med överenskommelsen är att säkerställa att en person som flyttar från ett nordiskt land till ett annat inte är folkbokförd i två befolkningsregister samtidigt eller helt faller utanför folkbokföringen. Överenskommelsen förutsätter emellertid inte att innehållet i bestämmelser om bostadsort ska vara desamma i alla nordiska länder. Det specifika syftet med den nya överenskommelsen som ingicks 2004 är att påskynda registreringen och tilldelningen av personnummer i inflyttningsstaten.¹⁶⁹

Fastän överenskommelsen har ett nära samband med personers fria rörlighet behandlar finska regeringens proposition om sättande i kraft av överenskommelsen inte det nordiska avtalets förhållande till EU-lagstiftningen överlag. I regeringspropositionen nämns EU-lagstiftningen med hänvisning till överenskommelsens bestämmelser om behandling och överföring av personuppgifter mellan EU- och EES-medlemsstater. I regeringspropositionen framgår det att bestämmelserna i EU:s dataskyddsdirektiv inte ansågs utgöra ett hinder för det informationsutbyte som avses i överenskommelsen,¹⁷⁰ utan att utlämnande av uppgifter uppfyller direktivets krav.¹⁷¹

Fri rörlighet för personer är en av EU:s fyra grundläggande principer. Direktivet om personers fria rörlighet reglerar unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt till inresa i och utresa från medlemsstater.¹⁷² Direktivets regelverk gäller en mer omfattande och grundläggande rättighet, det vill säga rätten till fri rörlighet, medan reglerna i den nordiska överenskommelsen i större utsträckning handlar om den tekniska frågan om hur uppgifter om flytt registreras och hur samarbetet mellan de nordiska myndigheterna organiseras. Motsvarande samarbete bedrivs inte på EU-nivå, så det nordiska samarbetet kan anses gå längre än samarbetet inom EU.¹⁷³

---

¹⁶⁹ RP 159/2005 rd, s. 1 och 3.

¹⁷⁰ Direktiv 95/46/EG (EUT L 281, 23.11.1995, s. 31–50)

¹⁷¹ RP 159/2005 rd, s. 10–11.

¹⁷² Direktiv 2004/38/EG (EUT L 158, 30.4.2004, s. 77–123).¹⁷³ Se även Wenander, Henrik 2014, s. 65 och 123.

I den tidsram som avgränsades för den här undersökningen ingår ytterligare några avtal eller ändringsavtal som förhandlats fram inom ramen för Nordiska ministerrådet men i vars innehåll eller beredningsmaterial det inte framgår att EU:s verksamhet eller lagstiftning specifikt eller allmänt skulle ha inverkat på avtalens bakgrund eller utformning.¹⁷⁴ Dessa avtal är följande:

- Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om Nordiska Miljöfinansieringsbolaget (NEFCO) (undertecknad den 6 november 1998).¹⁷⁵
- Överenskommelse om Nordiska kulturfonden (ändrad två gånger, den 31 oktober 2001 och den 5 april 2002).¹⁷⁶
- Avtal mellan de nordiska länderna för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och på förmögenhet (undertecknat den 23 september 1996).¹⁷⁷
- Nordiskt hälsoberedskapsavtal (undertecknat den 14 juni 2002).
- Överenskommelsen om Nordiska investeringsbanken (ändrad två gånger, den 23 oktober 1998 och den 11 februari 2004).¹⁷⁸
- Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om tillträde till högre utbildning och avtal om ändring av överenskommelsen (den ursprungliga överenskommelsen undertecknades den 3 september 1996 som tidsbunden och därefter har giltigheten förlängts med flera ändringsavtal).

---

¹⁷⁴ Även om ett avtals förhållande till EU-lagstiftningen inte specifikt har behandlats i de tillgängliga officiella källorna, ska man dock inte dra slutsatsen att EU-dimensionen inte alls skulle ha analyserats eller behandlats under avtalets beredning. I dessa avtal har EU-dimensionen inte haft någon avgörande betydelse; jfr t.ex. medborgaravtalet under avsnitt 3.5.

¹⁷⁵ Se RP 277/1998 rd.

¹⁷⁶ Se RP 146/2003 rd, s. 1–2.

¹⁷⁷ Se RP 153/1996 rd, s. 2. Se även regeringspropositionerna om godkännande av ändringsavtalen, RP 191/1997 rd och RP 75/2008 rd. Det nordiska avtalet har även nämnts som referens i två av EU-domstolens förhandsavgörandemål: mål C-123/11, *A Oy*, och mål C-48/13, *Nordea Bank Danmark A/S v Skatteministeriet*.

¹⁷⁸ Se RP 188/2004 rd och RP 239/1998 rd.

3.6 Övriga avtal med relevans för undersökningens syfte

Konventionen om överlämnande mellan de nordiska staterna på grund av brott (Nordisk arresteringsorder)

Konventionen har inte förhandlats fram inom ramen för Nordiska ministerrådet men den är relevant med tanke på den allmänna frågeställningen i denna kartläggning av nordiska avtal. Konventionen om överlämnande (Finlands FördrS 72/2012) ingicks den 15 december 2005, men den trädde i kraft först den 16 november 2012.¹⁷⁹ Målet med konventionen är att skapa enhetliga regler för överlämnande som ska ersätta den samnordiska överlämningslagstiftningen som tillämpats sedan 1960-talet.¹⁸⁰ Enligt artikel 1 i konventionen är den nordiska arresteringsordern "ett rättsligt avgörande, utfärdat av en nordisk stat med syftet att en annan nordisk stat skall gripa och överlämna en eftersökt person för lagföring eller för verkställighet av ett fängelsestraff eller en annan frihetsberövande åtgärd". Konventionen har ett samband med EU-lagstiftningen, eftersom EU-medlemsstaterna i princip sinsemellan tillämpar den europeiska arresteringsordern.¹⁸¹

Konventionen bygger på slutsatserna från det nordiska justitieministermötet i juni 2002 enligt vilka utlämningsordningen mellan de nordiska staterna bör förbättras och man bör skapa en smidigare lagstiftning på området. Målet var att införa en ordning grundad på en nordisk arresteringsorder om ömsesidigt erkännande som skulle likna EU:s rambeslut om en europeisk arresteringsorder men vara mindre komplicerad.¹⁸² EU-lagstiftningen utgjorde den centrala inspirationen för revideringen av den nordiska arresterings- och överlämningslagstiftningen samt modell för regelverket.¹⁸³

I konventionen gick man in för en lösning där man mellan de nordiska länderna tillämpar den nordiska arresteringsordern istället för den europeiska arresteringsordern. Enligt punkt 2 i artikel 1 i konventionen: "En europeisk arresteringsorder, upprättad i enlighet med Europeiska unionens råds rambeslut av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna, utfärdad av Danmark,

---

¹⁷⁹ Se även Suominen, Annika "The Nordic Arrest Warrant finally in force" *European Criminal Law Review*. 1/2014, s. 41–45.

¹⁸⁰ RP 51/2007 rd, s. 4–5. Den samnordiska överlämningslagstiftningen som gällde tidigare utgick inte från ett avtal mellan staterna, utan det var fråga om nationella lagar som gällde med motsvarande innehåll i samtliga nordiska länder. Förfarandet enligt konventionen ersatte lagen som gällde tidigare.

¹⁸¹ Rådets rambeslut 2002/584/RIF, (EUT L 190, 18.7.2002, s. 1–20).

¹⁸² Se konventionens ingress och RP 51/2007 rd, s. 4.

¹⁸³ Sveriges regerings proposition 2010/11:158 s. 39.

Finland eller Sverige skall betraktas som en nordisk arresteringsorder enligt denna konvention". Den nordiska arresteringsordern ersätter den europeiska arresteringsordern för de nordiska länder som är medlemsstater i EU.¹⁸⁴ EU:s rambeslut om den europeiska arresteringsordern möjliggör uttryckligen på vissa villkor att tillämpningen av gällande avtal fortsätter eller att nya avtal ingås.¹⁸⁵ Syftet med den nordiska konventionen var uttryckligen att underlätta och förenkla förfarandet i förhållande till systemet enligt den europeiska arresteringsordern och förutsättningarna för överlämnande är lägre än vid överlämningar som görs på grundval av det europeiska rambeslutet.¹⁸⁶ Island och Norge har ingått ett avtal med EU om ett överlämningsförfarande mellan parterna.¹⁸⁷ I den svenska regeringens proposition konstateras det dock att man trots avtalet sannolikt kommer att tillämpa konventionens bestämmelser i förhållande till Island och Norge, eftersom konventionen i princip har ett innehåll som innebär ett lika eller mer utvecklat samarbete än vad som följer av EU-avtalet.¹⁸⁸

Den nordiska arresteringsordern är också ett exempel på den samnordiska lagstiftningstraditionen som inte bygger på formella mellanstatliga avtal. I detta fall förnyades dock den samnordiska lagstiftningen om överlämnande genom en konvention. Den samnordiska lagstiftningstraditionen ligger även som bakgrund till lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (Finlands Författningssamling 326/1963) som dock tills vidare inte har förnyats genom avtal utan genom ändringar i lagstiftningen.¹⁸⁹ Lagen innehåller bestämmelser rörande de nordiska myndigheternas samarbete vid överföring av verkställigheten och förfarandena vid överföringen.

---

¹⁸⁴ RP 51/2007 rd, s. 9.

¹⁸⁵ I det andra stycket i punkt 2 i rambeslutets artikel 31 konstateras: "Medlemsstaterna får sluta bilaterala eller multilaterala avtal eller överenskommelser efter det att rambeslutet har trätt i kraft i den mån de gör det möjligt att fördjupa eller vidga innehållet i detta rambeslut och bidrar till att ytterligare förenkla eller underlätta förfarandena för överlämnande av personer som är föremål för en europeisk arresteringsorder, särskilt genom att fastställa kortare tidsfrister än de som anges i artikel 17, genom att utöka förteckningen över brott i artikel 2.2, genom att ytterligare begränsa skälen till att vägra verkställighet enligt artiklarna 3 och 4, eller genom att sänka straffröskeln i artikel 2.1 eller 2.2."

¹⁸⁶ RP 51/2007 rd, s. 6.

¹⁸⁷ EUT L 292, 21.10.2006, s. 1–1.

¹⁸⁸ Sveriges regeringens proposition 2010/11:158, s. 57.

¹⁸⁹ Se exempelvis RP 97/2014 vp, s. 3.

Överenskommelse om nordisk arbetsmarknad för personer som genomgått en behörighetsgivande högre utbildning omfattande minst tre års studier

Överenskommelsen (Finlands FördrS 73/1998) undertecknades den 24 oktober 1990 och dess syfte är att bevara och utveckla den gemensamma nordiska arbetsmarknaden genom att öka möjligheten till fri rörlighet i Norden för personer med sådan utbildning som avses i överenskommelsen. Överenskommelsen ingicks innan Finland och Sverige anslöt sig till EU, men den trädde i kraft på nationell nivå i Finland först när Finland redan var EU-medlem. Överenskommelsen ingår i det nordiska samarbetet som syftar till att ingen nordisk medborgare ska hindras att få en anställning som motsvarar hans eller hennes utbildning i ett annat nordiskt land. Överenskommelser som gäller olika yrkesgrupper hade godkänts före denna överenskommelse och därtill har de nordiska länderna slutit ett ramavtal om en samnordisk arbetsmarknad.¹⁹⁰ Överenskommelsen faller tidmässigt utanför den här undersökningen, men behandlas här i korthet, eftersom beredningsmaterialet på ett intressant sätt tar upp överenskommelsens förhållande till EU-lagstiftningen.

I propositionen från Finlands regering som gäller överenskommelsens godkännande behandlas dess förhållande till den dåvarande EU-lagstiftningen. Överenskommelsen anses skapa ett liknande system för erkännande av examina som EU-direktivet om erkännande av examensbevis.¹⁹¹ Enligt regeringspropositionen är utgångspunkterna och principerna för EU:s och det nordiska systemet för erkännande av examina desamma, men det finns även skillnader mellan systemen. Utifrån en relativt ingående analys konstaterades det i den finska regeringspropositionen att de nordiska länderna har ansett att EU-lagstiftningen inte utgör ett hinder för att godkänna den nordiska överenskommelsen. Samtliga länder har dock konstaterat att det bör finnas beredskap för att revidera den nordiska överenskommelsen om det uppenbarar sig problem vid tillämpningen. Enligt regeringspropositionen hade Finlands justitiedepartement och undervisningsministeriet med hänvisning till EU-lagstiftningen ansett att den nordiska överenskommelsen är onödig, men inte motsatt sig att den godkänns.¹⁹² Överenskommelsen har inte ändrats efter att den godkändes.

---

¹⁹⁰ RP 106/1997 rd, s. 1.

¹⁹¹ Direktiv 89/48/EG (EUT L 19, 24.1.1989, s. 16–23).

¹⁹² RP 106/1997 rd, s. 3.

4. Slutsatser

I litteraturen talar man ibland om att det nordiska rättsliga samarbetet befinner sig i en kris.¹⁹³ De nordiska länderna lyckas inte få in sina gemensamma mål på EU:s agenda och det upplevs som svårt att föra fram det nordiska perspektivet på EU-nivå.^{194,195} Man tänker att det nordiska samarbetet på sin höjd fungerar som ett tillägg eller ett komplement till EU:s lagstiftningsåtgärder.¹⁹⁶ Fungerande lösningar, som exempelvis den nordiska passunionen, får ge vika eller ändras på grund av skyldigheterna gentemot EU.¹⁹⁷ Internationella avtal mellan medlemsstater har hamnat i skymundan på grund av utvecklingen för EU-rätten.¹⁹⁸ I praktiken skiljer sig även de olika nordiska ländernas EU-politik ofta från varandra, vilket gör att det inte alltid är möjligt att ersätta det nordiska samarbetet med samarbete på EU-nivå.

Det är tydligt att man vid ingående av och förändringar i nordiska avtal måste ta hänsyn till EU-lagstiftningen och utvecklingen av den. EU begränsar möjligheterna för de nordiska länder som är medlemmar i EU att ingå mellanstatliga avtal både sinsemellan och med stater utanför EU. Eftersom det inte finns specificerat i Europeiska unionens grundfördrag att det finns ett särskilt nordiskt samarbete eller ett undantag för de nordiska avtalen, löser man de nordiska avtalens förhållande till EU-lagstiftningen genom att

---

¹⁹³ För en sammanfattning, se exempelvis Sevón, Leif "Nordisk lagstiftnings-samarbete – forntid eller framtid?" *JFT 2009/34*, s. 545–550.

¹⁹⁴ Exempelvis Letto-Vanamo, Pia och Tamm, Ditlev "Cooperation in the field of law" i verket Strang, Johan (red.) *Nordic Cooperation: A European region in transition* (Routledge 2015/6) s. 93–107, i synnerhet s. 104–105, enligt vilket de nordiska länderna inte lyckas i sin strävan efter att forma EU:s lagstiftningsagenda.

¹⁹⁵ Exempelvis Helin, Markku 2013, s. 687.

¹⁹⁶ Se exempelvis Buskjær Christensen, Mette och Fenger, Niels *Nordisk samarbejde om gennemførelse af EU- og EØS-lovgivning. Realiteter og perspektiver* (TemaNord 2009:595), som utredde medlemsstaternas samarbete i implementeringen av EU-rätten. På områdena för det nordiska samarbetet observerade man detta, men på andra områden hade samarbetet och jämförelsen en liten roll. Se även Palmgren, Sten (red.) *Lagstiftningspolitik – Nordiskt seminarium om lagstiftningspolitik* (TemaNord 516, 2005), i synnerhet Wilhelmsson, Thomas, "Det bristfälliga nordiska lagstiftnings-samarbetet och Helsingfors-föredraget" s. 117–127. Om de politiska förslagen exempelvis Jutila, Karina och Tikkanen, Terhi (red.) *Together or apart? The Nordic Council and the EU 2009* <http://mittengruppen.org/wp-content/uploads/2014/02/Together-or-apart-INTERNET.pdf>

¹⁹⁷ Exempelvis Tervonen, Miika "The Nordic passport union and its discontents: Unintended consequences of free movement" i verket Strang, Johan (red.) s. 131–145, i synnerhet s. 132–135.

¹⁹⁸ Cameron, Ian "Nordic Cooperation" i verket Wolfrum, Rüdiger (red.) *Max Planck Encyclopedia for Public International Law*, del VII (Oxford, 2009) s. 765, enligt vilket den jämförande praxisen i samband med nationell implementering samt gemensamma ståndpunkter i EU:s lagstiftningsförfaranden har en mer betydande roll.

för varje avtal för sig utvärdera effekterna av EU:s bestämmelser på det enskilda avtalet. I praktiken visar erfarenheterna av de EU-lagstiftningsprojekt, som granskats inom ramen för utredningsarbetet, i vilka man på det ena eller andra sättet uttryckligen har uppmärksammat det nordiska samarbetet, att det i regel är svårt att uppnå sådana undantag i form av nordiska lösningar som skulle möjliggöra avvikelser från EU-lagstiftningen och dess mål. Undantagen kan vara politikområden inom EU för vilka man i rådet fortfarande tillämpar en regel för beslutsfattande som kräver enhällighet mellan medlemsstaterna.

Det finns fortfarande utrymme för att ingå nordiska avtal i synnerhet på områden inom vilka EU:s befogenhet är svag eller inom vilka EU endast har varit verksamt i begränsad omfattning. Ett mer långtgående samarbete kan även vara möjligt på områden inom vilka EU inte har tillräckligt stor vilja att stifta gemensamma lagar.¹⁹⁹ Exempelvis på områdena rättsligt samarbete och harmonisering av socialskyddet har det under de senaste tjugo åren uppstått många överlappningar mellan de EU-rättsliga och nordiska bestämmelserna, vilket har krävt en omdefiniering av förhållandet mellan dessa. I praktiken har detta inneburit att EU-rätten har kommit att sätta agendan för innehållet i det nordiska samarbetet på dessa områden. Det har dock förekommit få tydliga konfliktsituationer med kommissionen. Under utredningsarbetet har det bara framkommit ett tillfälle då kommissionen har utrett om det nordiska avtalet är förenligt med EU-rätten. Efter det har man beslutat att ändra i avtalet.

Med utgångspunkt i avtalsgranskningen kan man identifiera två huvudsakliga sätt som tillämpats för att lösa förhållandet mellan de nordiska avtalen och EU-rätten i situationer då EU-rätten och de nordiska avtalen har innehållit överlappande bestämmelser. Det är dels att *anpassa det nordiska avtalet* eller att *förhandla om ett undantag i EU-lagstiftningen*. Även i fall av det senare slaget har man emellertid ofta behövt ändra i det nordiska avtalet då undantagen har varit mer begränsade än det tidigare nordiska avtalet. På områden som regleras hårdare i EU har det i praktiken varit svårt att uppnå lösningar för att låta det gemensamma nordiska regelverket avvika från EU-lagstiftningen, såvida inte det nordiska regelverket i praktiken utvecklar EU:s bestämmelser i riktning mot EU:s mål.

EU-lagstiftningen har på olika sätt påverkat ingåendet av nordiska avtal eller ändringar i dessa och de skyldigheter som följer på det har upprepade gånger varit föremål för förhandlingar. Nordiska avtal har ändrats därför att EU-lagstiftningen i vissa fall har kommit att omfatta områden

---

¹⁹⁹ Archer, Clive -Joenniemi, Pertti, "Nordic security and defence cooperation: Northern policies in a European perspective" i verket Strang, Johan (red.) i synnerhet s. 175–177.

som ett tidigare ingått nordiskt avtal har inriktat sig på.²⁰⁰ Nordiska avtal har använts för att utöka EU:s regelverk så att det omfattar områden som tidigare reglerats av ett nordiskt avtal, vilket i praktiken inneburit att bestämmelserna i avtalet har ersatts med EU-lagstiftning. Det har betraktats som motiverat exempelvis i fall då de nordiska reglerna har varit föråldrade.²⁰¹ I vissa fall har avtalet kompletterat EU-lagstiftningen antingen genom att vidareutveckla innehållet i den eller genom att utvidga tillämpningen av den till de nordiska länder som inte är bundna av EU:s regelverk samt till Grönland och Färöarna.²⁰² Ibland har EU:s lagstiftning fungerat som en inspirationskälla för bestämmelser som införts i nordiska avtal, vilket har inneburit ett mer fördjupat och långtgående samarbete än i EU-lagstiftningen.²⁰³ Därför kräver inte alltid EU-rätten att det nordiska samarbetet ska upphöra helt, utan man kan ingå ett mer långtgående nordiskt samarbete än målen för EU-samarbetet oberoende av EU-samarbetet. Ett sådant samarbete är också i linje med EU:s mål, då det främjar ett närmare samarbete mellan vissa regioner. Bakgrunden till lösningarna skiljer sig från varandra till vissa delar. I vissa situationer har EU:s bestämmelser uttryckligen gjort det möjligt att ingå ett nytt nordiskt avtal, medan EU-rätten i andra fall i enlighet med företrädesprincipen har förhindrat lösningar mellan de nordiska länderna som avviker från EU-rätten.²⁰⁴

I de nordiska avtalen har man tagit hänsyn till EU-lagstiftningen på olika sätt. I vissa avtal finns det enbart en allmän hänvisning till att de inte hindrar parterna att uppfylla förpliktelser som härrör ur andra internationella avtal eller att man tar hänsyn till avtalsparternas andra förpliktelser.²⁰⁵ Vissa nordiska avtal innehåller en uttrycklig hänvisning till EU:s bestämmelser och i vissa avtal har man låtit bestämmelser i EU-rätten

---

²⁰⁰ Se konventionen om social trygghet eller överenskommelsen om samordning av pensionsrätt, som innefattade bestämmelser som stod i strid med EU-rätten. Se även Bernitz, Ulf "Nordic Legislative Cooperation in the New Europe – A challenge for the Nordic Countries in the EU Perspective" *Scandinavian Studies in Law* 2000, s. 39.

²⁰¹ Exempelvis konventionen om social trygghet samt den första ändringen i äktenskapskonventionen och ändringen av konventionen om indrivning av underhållsbidrag, där EU:s lagstiftning betraktades som mer modern än konventionen och man därför ville tillämpa EU-lagstiftningen istället för bestämmelserna i avtalet.

²⁰² Exempelvis konventionen om social trygghet och konventionen om sociala tjänster samt om den gemensamma nordiska arbetsmarknaden för viss personal inom hälso- och sjukvården och veterinärer, som är ett exempel på en utvidgning såväl innehållsmässigt som när det gäller det regionala tillämpningsområdet. Avtalet om det nordiska utbildningssamarbetet rörande gymnasier är entydigt ett avtal som kompletterar EU:s regelverk i det avseendet att EU:s befogenhet på området är svag. Trots detta anges det uttryckligen i avtalet att samarbetet inom ramen för EU ska respekteras och främjas med detta avtal.

²⁰³ Exempelvis i den nordiska arresteringsordern förnyade man och lättade upp det gamla systemet med EU:s arresteringsorder som modell, men med en strävan att uppnå ett ännu enklare slutresultat än EU:s system.

²⁰⁴ Typexempel för det första fallet är avtalet om busstrafik som har ingåtts utifrån ett uttryckligt bemyndigande i förordningen. Ett exempel på det senare är avtalet om samordning av pensionsrätt.

²⁰⁵ Exempelvis Helsingforsavtalet.

ingå.²⁰⁶ Exempelvis i konventionen om social trygghet är innehållet i det nordiska avtalet genom en hänvisning i praktiken nära bundet till gällande EU-lagstiftning, vilket innebär att innehållet i det nordiska avtalet formas i enlighet med utvecklingen för EU-lagstiftningen.

Att sammanjämka målen för det nordiska samarbetet med de EU-rättsliga skyldigheterna har i praktiken ofta krävt ändringar i nordiska avtal så att regelverket till sitt innehåll motsvarar EU-lagstiftningen. Det nordiska avtalet som instrument har kunnat bevaras tack vare undantag i EU-lagstiftningen.²⁰⁷ Det finns dock utrymme för tolkning i vilken utsträckning det är möjligt att hänvisa till faktiska innehållsmässiga avvikelser i samband med detta. De bestämmelser om det nordiska samarbetet i EU-lagstiftningen som granskats i undersökningen har i regel krävt att innehållet i det nordiska avtalet har harmoniserats med EU:s regelverk. Det innebär att innehållet i det nordiska avtalet fastställs i EU:s lagstiftningsförfarandet mellan EU-staterna och att det nordiska avtalet i praktiken bara handlar om att utvidga dessa bestämmelser så att de också tillämpas i de nordiska länder där EU:s regelverk annars inte hade tillämpats samt på Grönland och Färöarna. På det sättet har man kunnat bibehålla en enhetlig nordisk lagstiftning i de fall då man ansett att det är nödvändigt. Det är viktigt att observera att den ”nordiska lagstiftningsautonomin” i dessa fall i praktiken ändå har gått förlorad på grund av påverkan av EU-rätten. På det sättet har det nordiska avtalet främst gjort det möjligt att utvidga lösningar som fastställs inom EU:s institutioner till alla de nordiska länderna. Det är tydligt att bland annat de respektive nordiska ländernas olika positioneringar i förhållande till EU påverkar vilken rättslig eller politisk betydelse man ger dessa arrangemang.

Ett alternativ för det fortsatta nordiska samarbetet som då och då tas upp till debatt är att ge upp de traditionella bindande bestämmelserna och därigenom även de nordiska avtalen och ersätta dem med ett samarbete av politisk natur. Man bör emellertid observera att det för att tillämpa de lösningar som beskrivs ovan behövs ett bindande regelverk, eftersom det inte är möjligt att utvidga EU:s regelverk till samtliga nordiska länder enbart genom exempelvis förklaringar.

---

²⁰⁶ Man har tillämpat den första lösningen i konventionen om social trygghet, medan konventionen om arv, testamente och boutredning kan betraktas som ett exempel på den senare, där man tog med bestämmelser som innehållsmässigt motsvarar EU-förordningen trots det nordiska undantaget.

²⁰⁷ I vissa avtal har möjligheten att tillämpa nordiska avtal istället för EU:s regelverk gjorts mycket begränsad. Se i synnerhet den nordiska konventionen om arv, testamente och boutredning, för vilket man i EU-lagstiftningen har gjort ett undantag för det nordiska samarbetet som är mycket begränsat, och därigenom har man även fått göra ändringar i det nordiska avtalet. Denna fråga är aktuell just nu, i synnerhet i behandlingen av kommissionens förslag rörande makars förmögenhetsförhållanden. Se närmare under avsnitt 3.3 och äkten-skapskonventionen.

I ljuset av resultaten av avtalsgranskningen ter sig tanken om att ge upp det nordiska samarbetet som beskrevs i början onödigt pessimistisk. Det är dock tydligt att möjligheterna till nordiskt samarbete minskar i och med att EU-rätten utvecklas och EU-lagstiftningen utvidgas till nya områden. Å andra sidan har man i praktiken hittat möjligheter att sammanjämka det nordiska samarbetet och samarbetet inom ramen för EU i de fall då man har kunnat uppnå ett mervärde med det nordiska samarbetet och det har betraktats som nödvändigt.

Källor

Litteratur

- Abrahamsson, Olle: "Det nordiska lagstiftningssamarbetets framtid i ett EU-perspektiv" *Svensk Juristtidning* 2001, s. 1–11.
- Andersson, Torbjörn: "Nordisk regleringssamverkan och EU-rätten" i verket *Nordiska ministerrådet: Utvecklingen av det nordiska lagstiftningssamarbetet under inverkan av EU och EES*. TemaNord 2000:614.
- Archer, Clive – Joenniemi, Pertti: "Nordic security and defence cooperation: Northern policies in a European perspective" i verket Strang, Johan (red.) *Nordic Cooperation: A European Region in Transition*. Routledge 2015/6.
- Bernitz, Ulf "Nordic Legislative Cooperation in the New Europe – A challenge for the Nordic Countries in the EU Perspective" *Scandinavian Studies in Law* 2000, s. 29-43.
- Buskjær Christensen, Mette och Fenger, Niels *Nordisk samarbejde om gennemførelse af EU- og EØS-lovgivning. Realiteter og perspektiver*. TemaNord 2009:595.
- Cameron, Ian: "Nordic Cooperation" i verket Wolfrum, Rüdiger (red.) *Max Planck Encyclopedia for Public international Law* del VII. Oxford 2009.
- Helin, Markku "Pohjoismaisen avioliittokonvention uudet määrykset" *Lakimies* 7–8/2008, s. 1044–1045.
- Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Talentum 2013.
- Jänträ-Jareborg, Maarit "Överenskommelsen av den 1 juni 2012 om ändring av den nordiska arvskonventionen" i verket *Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden*. TemaNord 2013:517.
- Jänträ-Jareborg, Maarit "The Nordic Input on the EU's Cooperation in Family and Succession Law – Exporting Union Law through Nordic Exceptions" kapitel 8 i verket Hess, Burkhard, Begström, Maria och Storskrubb, Eva, *EU Civil Justice: Current Issues and Future Outlook* (Hart Publishing, kommer ut i december 2015).
- Jääskinen, Niilo "Internationella normer i nordisk rätt" *Europarättslig Tidskrift* 2005, s. 520–531.
- Klabbers, Jan "Moribund on the Fourth of July? The Court of Justice on Prior Agreements of the Member States" (2001) 26 *European Law Review*, s.187–197.
- Klabbers, Jan *Treaty Conflict and the European Union*. Cambridge University Press 2009.
- Klamert, Marcus: *The Principle of Loyalty in EU Law*. Oxford University Press 2014.
- Koutrakos, Panos: *EU International Relations Law* 2nd edition. Hart Publishing. Oxford 2015.
- Palmgren, Sten (red.) *Lagstiftningspolitik – Nordiskt seminarium om lagstiftningspolitik* (TemaNord 516, 2005) Nordiska ministerrådet.
- Letto-Vanamo, Pia och Tamm, Ditlev: "Cooperation in the field of law" i verket Strang, Johan (red.) *Nordic Cooperation: A European Region in Transition* Routledge 2015/6 s. 93–107.
- Mattson, Dag "Nordiskt samarbete i EU i praktiken", *Svensk Juristtidning* 2001, s. 12–26.
- Allan, Rosas: "The Status in EU Law of International Agreements Concluded by EU Member States" 34 *Fordham Int'l L.J.* 1304/2011.

Sevón, Leif "Nordisk lagstifningssamarbete – forntid eller framtid?" JFT 2009/34, s. 545–550.

Stoor, Håkan: *Översyn av den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster*. Norden 2015.

Suominen, Annika "The Nordic Arrest Warrant finally in force" *European Criminal Law Review*. 1/2014, s. 41–45.

Tervonen, Miika "The Nordic passport union and its discontents: Unintended consequences of free movement" i verket Strang, Johan (red.) *Nordic Cooperation: A European Region in Transition*. Routledge 2015/6, s. 131–145.

Wenander, Henrik: *Fri rörlighet i Norden: Nordiska gränshinder i rättslig belysning*. Juristförlaget i Lund 2014.

Officiella källor

Finland

RP 95/1992 rd *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till godkännande av vissa bestämmelser i de avtal som gäller upprättandet av Europeiska ekonomiska samarbetsområdet*.

RP 233/1992 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i nordiska konventionen om social trygghet*.

RP 215/1993 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i överenskommelser mellan de nordiska länderna om gemensam nordisk arbetsmarknad för viss hälso- och sjukvårdspersonal och veterinärer*.

RP 29/1995 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster*.

RP 142/1995 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i överenskommelsen om ändring av samarbetsöverenskommelsen mellan de nordiska länderna*.

RP 153/1996 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i avtalet mellan de nordiska länderna för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och på förmögenhet*.

RP 106/1997 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i överenskommelsen mellan de nordiska länderna om nordisk arbetsmarknad för personer som genomgått en behörighetsgivande högre utbildning omfattande minst tre års studier*.

RP 191/1997 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i protokollet om ändring av avtalet mellan de nordiska länderna för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och på förmögenhet*.

RP 20/1998 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i protokollet och avtalet om Finlands anslutning till Schengenavtalen om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna och i samarbetsavtalet med Island och Norge om gradvis avskaffande av Ap*.

RP 239/1998 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i överenskommelsen om Nordiska investeringsbanken*.

RP 277/1998 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av vissa bestämmelser i överenskommelsen om Nordiska Miljöfinansieringsbolaget*.

RP 66/2001 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelserna om ändring av den nordiska äktenskapskonventionen och den nordiska indrivningskonventionen och med förslag till lagar om ikraftträdande av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i dessa överenskommelser*.

- RP 67/2001 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelsen om ändring av den nordiska äktenskapskonventionen samt med lag om ikraftträdande av de bestämmelser i nämnda överenskommelse som hör till området för lagstiftningen.*
- RP 172/2001 rd *Regeringens proposition till riksdagen med förslag om godkännande av den nordiska överenskommelsen om samordning av pensionsrätt enligt statliga pensionsordningar och till lag om ikraftträdande av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen.*
- RP 238/2001 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av avtalet mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige avseende stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet och med förslag till lag om ikraftträdande av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i detta avtal och till lag om ändring av 4 och 5 § lagen om export och transitering av försvarsmateriel.*
- RP 140/2003 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av den nordiska konventionen om social trygghet och med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för konventionens lagstiftning.*
- RP 146/2003 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av avtalet om ändring av överenskommelsen om Nordiska kulturfonden och med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen.*
- RP 188/2004 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelsen gällande Nordiska investeringsbanken och till lag om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i överenskommelsen.*
- RP 159/2005 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring och med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen samt till lagar om ändring av lagen om hemkommun och befolkningsdatalagen.*
- RP 13/2007 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelsen om ändring av den nordiska äktenskapskonventionen samt med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen.*
- RP 26/2007 rd *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om erkännande av yrkeskvalifikationer och vissa lagar som har samband med den.*
- RP 51/2007 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av protokollet om ändring i avtalet mellan de nordiska länderna för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och på förmögenhet samt med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i protokollet som hör till området för lagstiftningen.*
- RP 75/2008 rd *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till godkännande av konventionen om överlämnande mellan de nordiska staterna på grund av brott (Nordisk arresteringsorder) samt till lag om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen samt till vissa lagar som har samband med konventionen.*
- RP 70/2011 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av avtalet mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om medborgarskap samt med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen.*
- RP 170/2012 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av den nordiska konventionen om social trygghet och med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen.*

RP 97/2014 rd *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål.*

RP 361/2014 rd *Regeringens proposition till riksdagen om godkännande av överenskommelsen om ändring av den nordiska konventionen om arv och med förslag till lagar om sättande i kraft av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen, om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning om arv och om ändring av 26 kap. 20 § i ärvdabalken.*

GrUB 2/2012 rd *Grundlagsutskottet betänkande om regeringens proposition till riksdagen om godkännande av avtalet mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om medborgarskap samt med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen.*

Sverige

Regeringens proposition 1995/96:33 *Ändring av samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige (Helsingforsavtalet).*

Regeringens proposition 2000/01:98 *Kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen, m.m..*

Regeringens proposition 2002/03:134 *Avtal om samarbete i konkurrensfrågor.*

Regeringens proposition 2010/11:158 *Överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.*

Regeringens proposition 2012/13:31 *Nordisk konvention om social trygghet.*

Europeiska unionens bestämmelser

Fördrag

Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen, konsoliderad version (EUT C 326, 26.10.2012, s. 47–390).

Fördraget om Europeiska unionen, konsoliderad version (EUT C 326, 26.10.2012, s. 13–390).

Amsterdampfördraget, fördraget om Europeiska unionen, fördragen om upprättandet av Europeiska gemenskaperna och ändringar av vissa dokument i anslutning till dessa (EUT C 340, 10.11.1997, s. 1–144).

Lagstiftning

Rådets förordning (EG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971, om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen (EUT L 149, 5.7.1971, s. 2–50).

Rådets förordning (EG) nr 574/72 av den 21 mars 1972 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen (EG) nr 1408/71. (EUT L 74, 27.3.1972, s. 1–83).

Rådets förordning (EG) nr 4055/86 av den 22 december 1986 om tillämpning av principen om frihet att tillhandahålla tjänster på sjötransportområdet mellan medlemsstater samt mellan medlemsstater och tredje land (EUT L 378, 31.12.1986, s. 1–3).

Rådets direktiv 89/48/EEG av den 21 december 1988 om en generell ordning för erkännande av examensbevis över behörighetsgivande högre utbildning som omfattar minst tre års studier. (EUT L 19, 27.1.1989, s. 16–23).

Rådets förordning (EG) nr 684/92 av den 16 mars 1992 om gemensamma regler för internationell persontrafik med buss (EUT L 74, 20.3.1992, s. 1–9).

Rådets direktiv 93/109/EG av den 6 december 1993 om fastställande av närmare bestämmelser för rösträtt och valbarhet vid val till Europaparlamentet för unionsmedborgare som är bosatta i en medlemsstat där de inte är medborgare (EUT L 329, 30.12.1993, s. 34–38).

Rådets direktiv 94/80/EG av den 19 december 1994 om närmare bestämmelser för rösträtt och valbarhet vid kommunala val för unionsmedborgare som är bosatta i en medlemsstat där de inte är medborgare (EUT L 368, 31.12.1994, s. 38–47).

Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (EUT L 281, 23.11.1995, s. 31–50).

Rådets förordning (EG) nr 11/98, av den 11 december 1997 om ändring av gemensamma regler för internationell persontrafik med buss (EG) nr 684/92 (EUT L 4, 8.1.1998, s. 1–9).

1999/439/EG: Rådets beslut av den 17 maj 1999 om det avtal som har ingåtts mellan rådet och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och den vidare utvecklingen av Schengenregelverket (EUT L 176, 10.7.1999, s. 35–35).

Rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn (EUT L 160, 30.6.2000, s. 19–36).

2000/777/EG: Rådets beslut av den 1 december 2000 om tillämpningen av Schengenregelverket i Danmark, Finland och Sverige samt i Island och Norge (EUT L 309, 9.12.2000, s. 24–28).

Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar på privaträttens och handelsrättens område. (EUT L 12, 16.1.2001, s. 1–23).

Rådets förordning (EG) nr 1206/2001 av den 28 maj 2001 om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (EUT L 174, 27.6.2001, s. 1–24).

2002/584/RIF: Rådets rambeslut av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EUT L 190, 18.7.2002, s. 1–20).

Rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget (EUT L 1, 4.1.2003, s. 1–25).

Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar och om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 338, 23.12.2003, s. 1–29).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 847/2004 av den 29 april 2004 om förhandling om och genomförande av luftfartsavtal mellan medlemsstater och tredje länder (EUT L 157, 30.4.2004, s. 7–17).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen. (EUT L 166, 30.4.2004, s. 1–123).

Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig i medlemsstaterna, om ändring av förordning (EEG) Nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, 30.4.2004, s. 77–123).

Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG av den 7 september 2005 om erkännande av yrkeskvalifikationer (EUT L 255, 30.9.2005, s. 22–142).

2006/697/EG: Rådets beslut av den 27 juni 2006 om undertecknande av avtalet mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om överlämnande mellan Europeiska unionens medlemsstater och Island och Norge (EUT L 292, 21.10.2006, s. 1–1).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1393/2007 av den 13 november 2007 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (delgivning av dokument) och upphävande av rådets förordning (EG) nr 1348/2000 (EUT L 324, 10.12.2007, s. 79–120).

Rådets förordning (EG) nr 4/2009, av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet (EUT L 7, 10.1.2009, s. 1–79).

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/43/EG av den 6 maj 2009 om förenkling av villkoren för överföring av försvarsrelaterade produkter inom gemenskapen (EUT L 146, 10.6.2009, s. 1–36).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 662/2009 av den 13 juli 2009 om införande av ett förfarande för förhandling och ingående av avtal mellan medlemsstater och tredjeländer om särskilda frågor avseende tillämplig lag för avtalsförpliktelser och utomobligatoriska förpliktelser (EUT L 200, 31.7.2009, s. 25–30).

Rådets förordning (EG) nr 664/2009 av den 7 juli 2009 om införande av ett förfarande för förhandling och ingående av avtal mellan medlemsstater och tredjeländer om domstols behörighet, erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål, mål om föräldraansvar och mål om underhållsskyldighet, samt avseende tillämplig lag i mål om underhållsskyldighet (EUT L 200, 31.7.2009, s. 46–51).

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/81/EG av den 13 juli 2009 om samordning av förfarandena vid tilldelning av vissa kontrakt för byggtreprenader, varor och tjänster av upphandlande myndigheter och enheter på försvars- och säkerhetsområdet och om ändring av direktiven 2004/17/EG och 2004/18/EG (EUT L 216, 20.8.2009, s. 76–136).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 987/2009 av den 16 september 2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (EUT L 284, 30.10.2009, s. 1–42).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1231/2010 av den 24 november 2010 om utvidgning av förordning (EG) nr 883/2004 och förordning (EG) nr 987/2009 till att gälla de tredjelandsmedborgare som enbart på grund av sitt medborgarskap inte omfattas av dessa förordningar (EUT L 344, 29.12.2010, s. 1–3).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 492/2011 av den 5 april 2011 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen. (EUT L 141, 27.5.2011, s. 1–12).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg (EUT L 201, 27.7.2012, s. 107–134).

Executive Summary

This report, commissioned by the Nordic Council of Ministers, examines the relationship between Nordic agreements and EU law. It focuses on Nordic agreements which have been made or modified after 1.1.1995, the date of Finnish and Swedish accession to the European Union. The report seeks to identify why those agreements have been amended and, where relevant, identify whether this has been the direct result of requirements imposed on those EU Members by their obligations under EU law.

Relying on data provided by the Secretariat of the Nordic Council of Ministers, from Finnish legislative sources, interviews of public officials and literature on Nordic cooperation and EU law, this study constructs a list of agreements that are relevant for this study. This set is completed by Swedish preparatory material in particular cases where, for example due to the non-participation of Finland, relevant Finnish material is known to be incomplete. The study also refers to some known cases of common Nordic laws which, although technically not in the form of an international agreement, are of relevance for the current study.

The Union's exclusive competence limits the extent to which its Member States may conclude or maintain agreements with non-EU states or each other. Even areas which may formally be shared competences can become exclusive through the development of detailed Union legislation in the area. There is no general dispensation for Nordic cooperation in the EU Treaties. As ever greater areas of action become exclusive Union competence, the Nordic states' ability to maintain or develop harmonized rules that differ from EU law diminishes over time. In order to best maintain the possibility of Nordic cooperation, it must be considered in conjunction with the passage of new EU legislative acts.

Union law has affected Nordic agreements in various ways. A change may have been required because EU legislation has come to regulate the area in which the Nordic agreement operated. Agreements have also been concluded or amended in order to extend the scope of implementation of EU regulation to the entire Nordic area. In some circumstances, it has been necessary to provide Nordic regulation which, whilst complementary to EU rules, extends beyond their territorial or substantive scope. As a consequence, even where a matter is regulated by the Union, EU law does not always require Nordic cooperation to be abandoned completely.

Sometimes it has been possible to continue applying Nordic agreements based on specific exceptions in EU legislation.

In areas that are heavily regulated by the EU the continuation of Nordic cooperation in practice entails substantive alignment with EU law. Some agreements contain only a general reference that other international obligations will be respected. Others contain a direct reference to a specific EU rule. In a third model, rules equivalent to those found in EU law are included in the agreement. The report nevertheless shows that when Nordic cooperation has provided added value, it has been possible to maintain this through a variety of techniques.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1219/2012 av den 12 december 2012 om införande av övergångsordningar för bilaterala investeringsavtal mellan medlemsstater och tredjeland (EUT L 351, 20.12.2012, s. 40–46)

Bilaga I

Tabel 1: Förteckning över mellanstatliga avtal inom ramen för Nordiska ministerrådet som har ingåtts eller ändrats efter den 1 januari 1995

	Namn på avtalet	Status FördrS (FI)	Ändringar FördrS (FI)	Ingått
1	Överenskommelse mellan Finland, Danmark, Norge och Sverige om upphävande av passkontrollen vid de internordiska gränserna	och giltigt 10/1958	30/2001	12/7 1957
2	Samarbetsöverenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige	giltigt 28/1962	85/1995 86/1995 10/1996	23/3 1962
3	Samarbetsöverenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige	giltigt 68/2012 69/2012		13/9 2010
4	Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om folkbokföring	giltigt 95/2006 96/2006	97/2006, 98/2006, 99/2006, 100/2006	1/11 2004
5	Överenskommelse om gemensam nordisk arbetsmarknad för viss hälso- och sjukvårdspersonal och veterinärer	giltigt 1/1994 2/1994	24/2001	14/6 1993
6	Avtal mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om avskaffande av färdblad för tillfällig trafik med buss inom norden enligt artikel 18 (1) i rådets förordning nr 684/92 (EEG) av den 16 mars 1992, ändrat genom rådets förordning nr 11/98 (EG) av den 11 december 1997, om gemensamma regler för internationell persontransport med buss	giltigt 3/2004		2/9 2003
6	Avtal mellan Danmark, Island, Norge och Sverige om samarbete i konkurrensfrågor	giltigt	9/4 2003	16/3 2001
7	Avtal mellan de nordiska länderna för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och på förmögenhet	giltigt 25/1997 26/1997	94/1997, 95/1997 34/1998, 126/2008, 127/2008 43/2009	23/9 1996
8	Avtal mellan Kungariket Danmark, Republiken Finland, Kungariket Norge och Kungariket Sverige avseende stöd till industrisamarbete på försvarsmaterielområdet	giltigt 12/2003 13/2003 14/2003 15/2003		9/6 2001
9	Konvention, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, avslutad i Stockholm den 6 februari 1931 mellan Finland, Island, Danmark, Norge och Sverige, samt därtill hörande slutprotokoll och notväxling av den 9 juni 1931 mellan Finlands och Danmarks regeringar	giltigt 20/1931	43/2001, 44/2001, 119/2002 104/2008, 105/2008	6/2 1931

	Namn på avtalet	Status FördrS (FI)	Ändringar FördrS (FI)	Ingått
10	Konvention mellan Finland, Island, Norge, Sverige och Danmark angående indrivning av underhållsbidrag	giltigt 7/1963 8/1963	70/2002, 71/2002	23/3 1962
11	Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om samordning av pensionsrätt enligt statliga pensionsordningar	giltigt 96/2002 97/2002		1/6 2001
12	Nordisk konvention om social trygghet	giltigt 54/2014 55/2014		12/6 2012
13	Nordiskt hälsoberedskapsavtal	giltigt 8/2004		14/6 2002
15	Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om tillträde till högre utbildning Avtal om ändring av överenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om tillträde till högre utbildning	giltigt 23/1997 94/2013	52/1997 23/2000 89/2007 90/2006 22/2010	3/9 1996 31/10 2012
16	Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om Nordiska Miljöfinansieringsbolaget (NEFCO)	giltigt 99/1999 100/1999	-	6/11 1998
17	Överenskommelse om Nordiska kulturfonden	giltigt 13/1997	45/2005 24/2004, 25/2004	12/6 1975
18	Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om ändring av konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige undertecknad i Köpenhamn den 19 november 1934 om arv, testamente och boutredning	giltigt 21/1935	60/2015	19/11 1934
19	Överenskommelsen om Nordiska investeringsbanken	giltigt 28/1976	81/1999 174/2004 175/2004	4/12 1975
20	Avtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om nordisk utbildningsgemenskap på gymnasienivå (teoretiska och yrkesinriktade utbildningar)	giltigt 43/2008	-	3/11 2004

norden

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

TemaNord 2016:520

Rapport över ändringar i de nordiska avtalen efter 1 januari 1995, i synnerhet ur ett EU-rättsligt perspektiv

Denna rapport, som utarbetats på uppdrag av Nordiska ministerrådet, undersöker förhållandet mellan nordiska avtal och EU-rätten efter Finlands och Sveriges inträde i EU den 1.1.1995. Rapporten strävar efter att undersöka om dessa avtal har ändrats på grund av de skyldigheter som följer av EU-rätten. Med tiden har allt fler frågor kommit att omfattas av EU-rätten, vilket lett till att de nordiska ländernas möjlighet att upprätthålla eller utveckla harmoniserade nordiska regler som avviker från EU-rätten har minskat. För att trygga förutsättningarna för det nordiska samarbetet också i framtiden bör det nordiska samarbetet beaktas vid beredningen av EU-lagstiftning. Rapporten visar att det ofta varit möjligt att hitta metoder för ett fortsatt samarbete i situationer där nordiskt samarbete har gett mervärde.

TemaNord 2016:520
ISBN 978-92-893-4543-9 (PRINT)
ISBN 978-92-893-4544-6 (PDF)
ISBN 978-92-893-4545-3 (EPUB)
ISSN 0908-6692

9 789289 345439

